

„Engem azért fizetnek, hogy tanuljak”

Interjú Újvári Mária bibliográfus-könyvtárossal

Fotó: Rohonyi Iván

– Egyik korábbi interjúalanyom úgy fogalmazott: „Az ember egyre jobban becsüli a gyermekkorát, mert rájön, hogy minden ott dől el.” Milyen volt a családot, valamint az a milió, amelybe beleszületettél?

– Valóban úgy van, ahogy azt az interjúalanyod megfogalmazta, mert ha visszagondolok az életemre, számomra valóban a gyermekkorban dőlt el minden. Tordán, a vallási egyenlőség, az ódon várfalak, a templomok, a legendás Tordai-hasadék szomszédságában születtem, ahol nyári vakációimat töltöttem, ott, ahol nagyszüleim éltek, bár családom Kolozsváron lakott. Anyai nagyanyám Debrecenben született, ott éltek az első világháború utánig. Édesanyám még Debrecenben született 1911-ben, ott is keresztelték meg a református Nagytemplomban. 1991-ben, a Kárpát-medencei könyvtárosok háború utáni első találkozója alkalmával jutottam el Debrecenbe. Könnyes szemmel álltam meg ott, ahol lelki szemeimmel anyám családját látni véltem. Várost, intézményeket és nyilván könyvtárakat látogattunk. A könyvkatalógusokat, polcokat tanulmányozva örömmel láttam több, nagyanyám kis tordai házából jól ismert, általam sokszor lapozott könyvet, folyóiratot. Ötödik évemet még nem töltöttem be, mikor a könyvszekrények előtti szőnyegen kuporogva, állandóan kérdezgetve nagyszüleimet, szavakká rakosgattam a betűket.

– Gyermek- és tanulóéveid egy nehézségekkel és megpróbáltatásokkal teli időszakra tevődtek. Hogyan befolyásolta ez az

időszak pályaválasztásodat, és kik voltak azok, akik akkoriban hatottak rád?

– A háború utáni Kolozsvár magyar tanítói, tanárai tankönyveket, példatárakat író-szerkesztő pedagógusok voltak. A 3. sz. Elméleti Leánylíceumba iratkoztam, ott is érettségiztem. Kiváló tanáraink voltak a város egyetlen magyar nyelvű elméleti líceumában. Szinte mindenki továbbtanult érettségi után. Mert az iskola valóban felkészített minket. Az alig néhány éve alapított kolozsvári Bolyai Egyetem magyar nyelvű csoportján indított francia szak tizenöt helyének egyikére vizsgáztam. Tizenegyen jelentkezünk „minden” helyre. Tizenegyen, mivel értelmiségi származásúaknak csak négy helyet biztosítottak. A többi helyet munkások és szövetkezeti földművesek gyermekeivel kellett betölteni. Nyilván, ők is vizsgáztak, de jóval nagyobb eséllyel. Hogy miért éppen francia szakra? Szerettem a nyelvet, a francia kultúrát, civilizációt, de mindenekelőtt a franciatanárnőnknek hála, aki nagy műveltségű, franciául hibátlan kiejtéssel beszélő, igazi értelmiségi volt, akinek édesapja a világháború előtti kolozsvári román egyetemre Franciaországból meghívott előadótanár, férje pedig a kolozsvári Magyar Opera szólóénekes volt. A Bolyai Egyetemet már a második tanulmányi évünkben megszüntették. Ez azzal járt, hogy minden tantárgyat – a domináns francián kívül – vagy románul, vagy latinul – kétéves kötelező tárgy, mely már a Bolyain is kötelező tárgy volt –, vagy más választott idegen nyelven oktattak. A pedagógiai gyakorlat franciaóráit is román

líceumokban tartottuk, szakdolgozatunkat viszont francia nyelven írtuk és védjük meg.

– Három és fél évtizeden át dolgoztál Kolozsváron, a Lucian Blaga nevét viselő Központi Egyetemi Könyvtárban, kezdetben mint bibliográfus. Nyugalomba vonulásodat követően magánkönyvtárakban voltál alkalmazásban, jelenleg pedig a Minerva Archivumban dolgozol. A könyvtárosnak kétféle teendője van: a gyűjtemény állományával (tételek katalógizálásával, manapság adatbázis építésével) és a gyűjteményt igénybe vevő könyvtárlátogatókkal is egyaránt foglalkozik. Hogyan tekintesz vissza erre a – mondhatjuk nyugodtan – szolgálatodra?

– Állást minisztériumi értesítés után Bukarestben választhattunk az öt évi egyetemi átalány és a szakdolgozati jegy figyelembe vételével összeállított lista alapján. Mivel – tanulmányaim során – a legtöbb idegen nyelvű könyvet a Központi Egyetemi Könyvtárban találtam, órák után minden időmet ott töltöttem. Ott tudtam meg, hogy van két egyetemet végzett, idegen nyelveket ismerő munkatárs számára könyvtárosi állás – én ezek közül szerettem volna az egyiket. Szóbeli kérésemet figyelembe véve hosszas Bukarest–Kolozsvár telefonálgatás után megkaptam a „szocialista Kolozsvár” első könyvtárosi kinevezését. Bukarestből, hiszen maradt egy franciatanári katedrájuk, Kolozsvárnak tudomásul kellett vennie, mert Bukarestnek így jó volt. Néhány, az egyetemek egyesülése után a könyvtárba került művelt, olvasott, de nem „megfelelő” származású szakembertől volt mit tanulnom. Rövidesen a könyvek, főleg az idegen nyelvű könyvek tartalmának számszerűsítéssel történő tartalmi kódolásához kerültem. Ehhez minden könyvről, írásról, bármilyen nyelven írták is azt, tudni kellett, hogy miről szól – nyilván a visszakeresés céljából. Ekkor fogalmaztam meg először, hogy engem azért fizetnek, hogy tanuljak – napi 8 órában. Ma is így érzem, ma is így állítom.

Már jóval távozásom előtt meghívást kaptam a város egyik legmodernebb, nagyrészt angol nyelvű társadalomtudományi könyvtárába, ahol több mint egy évtizedig (a könyvtár megszüntetéséig) dolgoztam.

Ez idő alatt, felkéréses alapon szerveztem meg az Erdélyi Múzeum-Egyesület központi kézikönyvtárát, összeállítottam jubileumi közleményei bibliográfiáját, jelentős írók, kutatók életmű-bibliográfiáját, így Gáll Ernőnek, a *Korunk* főszerkesztőjének, Benkő Samu művelődéstörténésznek, Egyed Ákos történésznek és másoknak az alkotásait gyűjtöttem egybe. Sokfajta témájú bibliográfiát készítettem. Kellemes meglepetésként ért, hogy ezek szinte mindegyike szerepel a világhálón, munkásságom pedig a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban* is helyet kapott.

Még javában tartott a társadalomtudományi könyvtár felszámolása, amikor Tibori Szabó Zoltán együttműködésre hívott meg: a Minerva Kulturális Egyesület könyvtárának létrehozására,

ÚJVÁRI MÁRIA

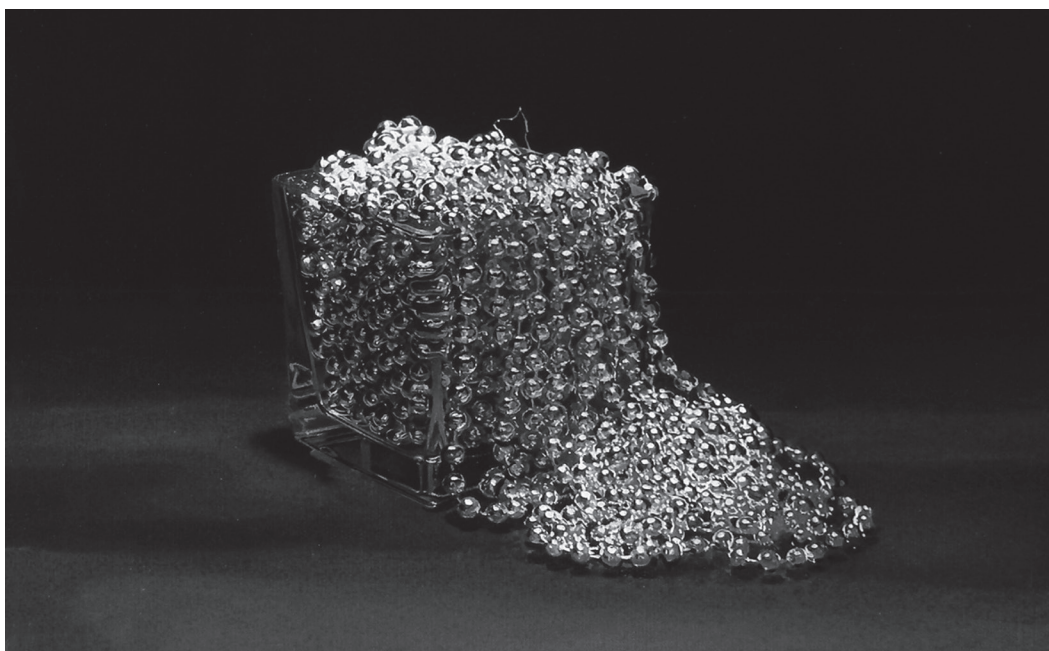
Könyvtáros, bibliográfus, nyugalmazott egyetemi oktató. 1939-ben született Tordán. Középiskolai tanulmányait a kolozsvári 3. számú leánylíceumban végezte, felsőfokú tanulmányait franciatanári szakon a Bolyai Tudományegyetemen kezdte, illetve jogutódján, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen (BBTE) folytatta. A Központi Egyetemi Könyvtár munkatársa volt (1962–1997). Nyugalomba vonulását követően több magánkönyvtárban (Nyílt Társadalom Alapítvány, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Minerva Archivum) tevékenykedett. A könyvtárosi teendői mellett másfél évtizedig a tanügyminisztérium megbízásából könyvtárosi szaktanfolyamokat tartott az ország több településén. A BBTE könyvtárszakán oktató egyetemi előadóként. A rendszerváltás után könyvtárosoknak szánt posztgraduális képzésben vett részt Lyonban. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) Monoki István-díjának kitüntetettje (1997).

megszervezésére. Nekem való feladat volt. Kiindulópontként az egykori *Igazság* napilap kézikönyvtára szolgált. Jól használható adatbázisba kerültek a könyvadatok, a könyvek pedig sok polcos raktárhelyiségbe, ahová idővel az egyetem frissen létrehozott újságírás és média szakjai magyar vonalának igen gyorsan gyarapodó számú könyvei kerültek. Gazdag szakkönyv-adománycsomagok, újságok, folyóirat-gyűjtemények tették egyre keresettebbé az olvasótermeket. Ehhez járult a nagyszámú szótár, enciklopédia, kézikönyv, a több száz újságírás és média, majd kommunikáció és film témájú szakdolgozat, mesteri dolgozat és doktori értekezés. És még nem is szóltunk a sajtóműfajok gazdag polcairól, a szépirodalmi könyveinkről és a számos, könyvtárunknak dedikált tisztelet-példányról, de létezik külön művelődés, történelem, szépirodalom, szociológia, politika polc is. Újság- és folyóirat-gyűjteményünk gazdag és keresett. Nyilván, helyben olvasásra.

Több mint tíz éve dolgozom a Minerva Archívumban. Több mint öt évtized megszakítatlan könyvtári munkám megkoronázását is jelenti ez a tíz év. Több mint 2800 Minerva-kiadvány adatait gyűjtöttem össze, könyveket, folyóiratokat. Tibori Szabó Zoltán írta meg 2015-ben bibliofiliai szempontból is nagyon szép könyvben a kolozsvári Minerva történetét, amely 1920-tól iskolákat, újságokat, tankönyveket, erdélyi, magyar és világirodalmat adott az első világháborúban elveszített területek magyarságának. Tanítók, tanárok, kereskedők és egyházi emberek, nemesek és orvosok fogtak össze azért, hogy az erdélyi irodalom és kultúra teret kaphasson, hogy meginduljon újra az élet. Amint megindult, az erdélyi magyarság talpra állt. Mindez követhető a Minerva-történet és könyvkiadás-történet alapján. A Minerva Egyesület kiadványairól van szó, melyeket az erdélyi magyarság (és nem csupán) színe-java közreműködésével, több mint 600, pénzt ajánló aláírással hoztak létre elődeink, hogy az 1918 utáni erdélyi magyarságnak legyen iskolája, legyenek könyvei, újságai, kulturális élete. A több mint 600 kultúrát-nyelvet mentő hazafinak hála, az iskolák, újságok mellett megindult a könyvkiadás, a folyóiratok kiadása. A Minerva-könyvtár gyűjti ezeket a kiadványokat. Felhívásunkra régi kolozsváriak könyvtáraiból sok adomány érkezett, de a Minerva Egyesület vásárolt is korabeli kiadványokat. Levéltárakban, antikváriumokban, magánkönyvtárakban Minerva-kiadványokat keresve ismét tanultam, mert én valóban hiszem, hogy engem azért fizettek, fizetnek, hogy tanuljak.

– Oktatóként is tevékenykedtél: a nyolcvanas években a Könyvtárosképzőben, az ezredfordulón pedig a BBTE könyvtárszakán tanítottál. Milyen emlékeket őrzöl az oktatói évekből?

– Néhány évi munka után ellenőriztem is munkatársaim tevékenységét, majd ezt az anyagot tanítottam is tizenhat éven át Észak-Moldvától Temesvárig a tanügyminisztérium által szervezett könyvtárosképzés és továbbképzés előadójaként.

Abundance (Still Life with Overflow). Részlet

1990 után az egyetem könyvtártudományi szakán, kezdetben csak románul, majd magyar és román nyelven is a két csoportnak, végül csak magyarul. Közben egyetemi jegyzeteket, tanulmányokat, szakmunkákat írtam, gyakorlatokat vezettem, szakmai konferenciákra jártam, ahol előadásokat tartottam, továbbá szakvizsgadolgozatokat irányítottam, mind a román, mind pedig a magyar csoportok diákjai számára.

– *Mint mondtad, te állítottad össze a Korunk volt főszerkesztőjének, Gáll Ernőnek, valamint az Erdélyi Múzeum-Egyesület volt elnökének, Benkő Samu művelődéstörténésznek a könyvészetét. Egyszer megkérdezted tőlem, hogy miben áll például egy aktív személy bibliográfiájának a célszerűsége, ha az néhány éven belül már túlhaladottnak minősül, mivel az illető szerzőnek új közleményei jelennek meg. Hogy válaszolnál erre a kérdésre?*

– Aktív személyek megjelent bibliográfiája kapcsolatot teremthet a jelenlegi és a már közölt téma között, továbbá megnyílt továbbfejlesztési lehetőség, kiegészítést tartalmazhat, de nem feledkezhetünk meg egészen új források, dokumentumok utólagos felfedezéséről és közléséről sem.

– *1990-ben jutottál először az országon kívülre, egy franciaországi továbbképzés lehetőségével. Akkor láttál először előben olyan objektumokat, épületeket, amelyeket korábban kizárólag a könyvek lapjairól ismertél. Teljesen más körülmények között ugyan, de a világvárvány kapcsán az én nemzedékem is belekóstolhatott abba, hogy milyen érzés, ha nem tudunk külföldre menni. Számodra milyen érzés volt az első külföldi út?*

– Talán az 1980-as években hozták létre az Országos Turisztikai Hivatalt (ONT, OJT), általuk lehetett a volt szocialista tábor egy-egy országába eljutni – ha megadták az útlevelet. Ekkor, az Egyetemi Könyvtár szervezésében tanulmányi utazás keretében eljutottunk a volt Kelet-Németországba, Csehszlovákiába, valamint Magyarországra. Meglátogattunk könyvtárakat, műemlékeket, életre szóló vágyat ébresztve más kultúrák, de saját népünk emlékeinek megismerésére is. Könyvtártani szakkönyvekkel, rengeteg ismerettel jöttünk haza. 1989 után lassan ment az átszervezés, a váltás.

– *Milyen nyitás milyenségébe 1991-ben kóstoltam bele. A franciaországi Kulturális és Ifjúsági Minisztérium meghívására egy huszonöt tagú, felsőfokú végzettségű romániai könyvtároscsoport posztgraduális képzésben vehetett részt Lyonban. A bukaresti francia követségen vizsgáztak francia nyelvből a nem francia nyelvet végzettek. Egyetlen magyar tagja voltam a csoportnak, aki francia nyelv szakot végzett, tehát vizsgáznom nem kellett, és egy-egy évhardban tanultuk Franciaország történelmét és földrajzát – francia nyelven. Szinte valószínűtlen ajándéknak tűnt. Gondolom, a tizenöt évi, az egész országra kiterjedő szaktanfolyamok és vizsgáztatások elismeréseként kaptam ezt az ajándékot a sok franciául elhangzó kurzus, szeminárium mellett. A szakmai képzés, a számítógépek megismerése és használatának elsajátítása mellett láthattuk Párizst és sok nevezetességét, a Francia Középhegységet jellegzetes falvaival, képtárakat, templomokat, múzeumokat. Életre szóló élmény volt.*

– *Milyen terveid és elképzeléseid vannak a jövőre nézve?*

– Több mint 60 év folyamatos munkájáról is szólt ez az emlékezés. A hivatalos évi szabadságokon túl soha nem szakítottam meg a munkát. Mi lesz ezután? Nagy-nagy örömmre-örömlőnkre elkészült a központi épületünkben az új, tágas könyvtár, olvasó, raktár. Még helyére szeretném tenni a sok száz könyvet, kezelhetővé tenni az álmány minden részét. Majd össze szeretném gyűjteni azokat a megjelent szakmai írásaimat, melyek ma is időszerűek.

HORVÁTH CSABA

Éjszakák

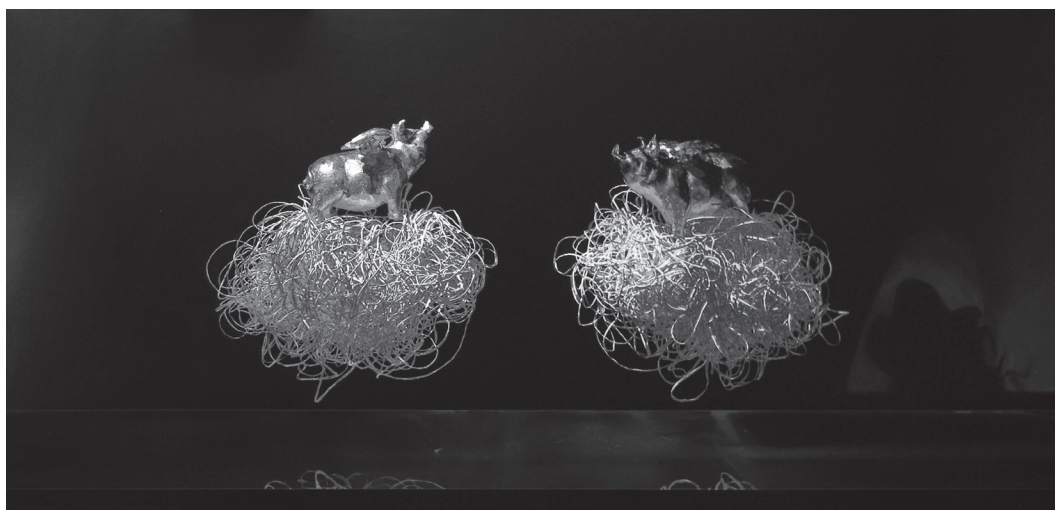
„rejtsetek álarc mögé”
(Dylan Thomas)

1. A sikátor

Ebből a sikátorból nem jutok ki,
ebből a sikátorból nincs kijárat.
Patkányok surrognak a földön,
részegek kornyikálnak.
Állok örökös félhomályban.
Mit keresek itt? Nem tudom.
Azt sem, hogyan kerültem ide?
Hol a sikátor? Nem tudom.
Időnként elindulok. A
főutca lármája igéz.
De távolodik (érthetetlen!),
ha közelítem. Odavész
a remény, hogy kijuthatok innen,
hát megfordulok. A setét
gomolyog a sikátor mélyén,
ónszínű felettem az ég.
Először azt hittem, csak álom,
s előbb-utóbb felébredek,
hiszen nincs is messze az utca,
autók suhannak, emberek
nevetgélnek a lámpafényben,
közéjük nem juthatok el.
A sikátorból nincs kijárat,
félelmeivel elkever.
Rájöttem, ez aligha álom.
Ez a sikátor létezik.
Soha ki nem juthatok innen,
csak a főutca fényeit
nézhetem, mintha sivatagban
kóborolnék előre-hátra.
Innen soha nem jutok ki.
Örökre ide vagyok zárva.
És beszélni se beszélhetek
senkivel. Mintha levegő lennék,
haladnak át nevetve rajtam.
Számukra nem is létezem.
Ódöngök a sikátor mélyén,
már nem tudhatom, ki leszek?

2. A sivatag

Kóvályogva belső tájakon,
a sivatag kísért,
a homokszemcsék zenéje,
káprázat, délibábok.
Valahol létezik ösvény,
karavánutak maradványa,
dűnék között kanyarog,
soha nem leheted meg.
Oázisokról képzelegve,
fények vernek, fényostorok.
Keresed az ösvényt, motyogsz,
léted értelmét ragozod.
Kastélytoronyokat is látsz,
de léteznek-e valójában
falak, lőrések, balusztrádok?
A nap játékaik büvölnének?
Légvárac csupán, délibábok?
Hogyan juthatnál tovább?
Ciszternákat is látsz, de a
víznek sehol nincs nyoma.
A víz innen már elszivárgott,
rég elnyelte a homoktenger.
Karavánok sem járnak erre,
telítve a táj félelemmel.

Putti

Buckák között néhány sakál
vicsorog. Villog a szemük.
Tudják, nem bírod sokáig.
A földre roskadsz. Feladod.
Egyre közelebb merészkednek,
vigyorogva bekerítnek.
Lenne-e kedved védekezni,
régén eldobtad botod?
A sivatagból ki nem juthatsz,
foglyul ejtett már démonod.
Egy látomás zárul köréd,
tested látod dűnék között,
becserkésznek a kis sakálok.
A többit elképzelheted.
Végül eltakar a homok.

3. Kör

Sivatag és sikátor
most lazán elforog,
nézheted a fő utca
fényeit s a sakálokat.
Helyszíneid keverednek,
autók dűnék között,
sakálok a sikátorban.
Lőnek? A menny dörög?
Valaha volt egy álmod,
megírni a világot,
az ezer arcú csodát,
csak magadig jutottál,
mindig körbe futottál,
tűnt, veszett a világ.

Három töredék

Első. Homok

Egy vándor ment a sivatagban.
Nem tudjuk, ki volt ő,
de nem is érdekes.
A jeleket kereste a világban,
a világ megismerhetőségének jeleit.
Napokon át nem találkozott senkivel.
Este leült a sarkára a hűlő homokban,
kétszersülteit rágsált,
bort, majd vizet is ivott kulacsából,
s hátára heveredve,
feje alá gyűrve köpenyegét,
hosszan elnézegette
a csillagok ábráit az égbolton.
Álmában egy fehér szakállú,

öreg koldussal találkozott,
aki rá se pillantva kérdezte:
„Mit keresel? Segíthetek?”
De a vándor nem tudott megszólalni,
az öregember legyintett.
„A világ persze megismerhető,
de csak részben...” – mondotta lassan,
és léggé foszlott, mintha soha
nem is járt volna a vándor álmában,
aki ijedten riadt fel, és észrevéve
a körülötte szimatoló sunyi sakálokat,
botja után kapva ugrott fel.

Második. Az eltűnés

Beugrik. A nyomában megjelenő,
az előttem lévő falemez
görcsös bogának, sokfelé elágazó
erezetére emlékeztető
körkörös hullámokat figyelem,
amint fáradhatatlanul egymást
sokszorozzák.
Egy idő után, természetesen eltűnedeznek
sajgó szemem elől,
és a visszacsütő nap szűrő fényében
végleg a habokba vész az utazó,
hogy lenn a mélyben megkeresse Vinetát,
a Balti-tenger Atlantiszát,
a rejtélyes, elsüllyedt várost,
és nem találkozunk soha többé...

Harmadik. Közel a szörny

Semmitől meg nem
tartóztattam magam,
engedtem minden
kósza csábításnak.
Sokan eszelősnek is tartottak,
bolondnak néztek,
önsorsrontónak,
perfid pojácának.
Vártam,
az életemet kísértő
örökös félhomályban.
Körülvettek az árnyak.
Élt Ariadné,
ott éreztem magam mellett,
egész zátonyra futott,
elrontott életemben,
de nem volt fonál,
nem juthattam ki az útvesztőből,
már egész közletről hallom
a dühös minotaurus üvöltését.

MAGYARY ÁGNES

Napocalips

(regény)

Titkos vadászat

– első rész –

– Ez az egész olyan, mint egy nagy vadászat – magyarázta Vadkan őrnagy Bibernek.

Biber, aki mindig szeretett volna a dolgok mélyére látni, de minél jobban szeretett volna, annál inkább nem sikerült, megkérdezte, hogy milyen vadászat. Vadkan őrnagy elképedve nézett rá.

– Hogy-hogy milyen vadászat? – kérdezte.

Biber elhallgatott. Bizonytalan volt. Mert igenis, milyen vadászat, mert nem mindegy, ha medvevadásatról van szó, vagy csak fácánról. Biber mindig is szeretett volna elmenni egy igazi vadászatra. Annyit hallott róluk.

– Titkos vadászat – mondta Vadkan őrnagy.

Biber persze nem értette az őrnagyot.

– Egy nagy titkos vadászat, ahol mindenkire vadásznak, még a vadászra is – magyarázta Vadkan őrnagy átéléssel –, mert ennek nem a vad elejtése a célja, hanem teljes megsemmisítése, de persze, úgy kell látszania, mintha ez csak merő véletlen lenne, amolyan természetes folyamat, ahol a vad saját magát lövi le vagy valami hasonló. Emiatt annyira bonyolult itt minden. De persze ne feledjük közben azt az ellentmondást sem, hogy a vadász lételemé a vadászat, és ha elfogynak a vadak, akkor vége az időnek. Ezért újabb és újabb vadakra van szükség. És mindenki tudja, hogy a legjobb vadak a vadászokból lesznek.

Biber a medvére gondolt, hogy vajon milyen lehet. Még sosem látott medvét a szabadban. Milyen érzés lehet fegyvert fogni rá, és érezni a hatalmat, hogy hiába erősebb és nagyobb, de az élete mégis csak az ő kezében van.

– Minden hülye azt hiszi, hogy olyan könnyű vadászni. De nézzen rám! Úgy nézek én ki, mintha ez olyan könnyű lenne?

Nem. Vadkan őrnagy egészen pocskul nézett ki. Biber nem is értette, hogy mi van vele. Mi baja lehet – morfondírozott magában. Egy ideje olyan furcsán viselkedik.

Biber még Vadkan őrnagytól kapta a Smith and Wessont. Abban az instrukcióban részesült, ha eljön az ideje, akkor majd megmondják, hogy mit tegyen vele. Addig viszont csak várjon. Elég kellemtelen dolog volt, mert csak úgy mégsem lehet járkalni egy pisztollyal. Úgy vélte, az a legegyszerűbb, ha beviszi a színházba. Ott annyi lim-lom van, hogy senkinek sem tűnik majd fel. Otthon nem tarthatja, mert az anyja mindenét szenvedélyesen átkutatta, és semmi sem maradhatott titokban előtte, vagy szinte semmi.

A színházban a botrány óta csak operetteket játszhattak. És ez volt a baj. Mert az operettekben mindig van egy féltékeny férj, aki le akarja löni a felesége szeretójét, és a kellékes véletlenül rossz pisztolyt készített elő. Így Mozert, a csábítót alakító szereplőt kórházba kellett szállítani. A férjet alakító színészt azonnal letartóztatták. Ő azonban mindent tagadott, mondván, hogy semmit sem tud a valódi pisztolyról, ő mindig a biztonságos kellekpisztollyal lövöldözött korábban. Persze nem hittek neki. Azért biztos, ami biztos alapon a kellékest is letartóztatták. Vadkan őrnagy pár nap múlva rendelte be magához Bibert.

– Maga barom – mondta neki Vadkan őrnagy –, itt a Smith and Wesson, de most már több felfordulást nem akarok.

– Kiengedik őket? – kérdezte Biber.

– Kiket? – nézett rá Vadkan őrnagy.

És Biber nem merte többet feszegetni a kérdést.

Meglátogatta Mozert a kórházban. Pocskul nézett ki. Nem szóltak egymáshoz. Mozernek nem volt kedve beszélgetni, Biber nem mert megszólalni. Utána Biber kísértelt az állomáshoz, és beült a restibe. Ott ismerte meg a fejedelmet.

Van olyan, hogy hiába indulunk el egy úton, a célba sosem érkezünk meg. De persze erről útközben nincs tudomásunk, mert ha lenne, nem mennénk tovább. A cél olyan valami, ami mindennek a mozgatója, mégsem pontosan meghatározható vagy leírható.

Jordán is így volt gyermekkori emlékeinek nyári színhelyével, Wasseiddal, nem tudta pontosan, milyen. Benne az a kép élt, amit még gyerekkorából őrzött. A nyári délutánok a kertben a fenyőfák árnyékában, miközben a nagymamája diót tört, vagy az erdőben gyűjtött gyógynövényeket kötözgette.

A temetési menet lassan indult el. A kocsis dühös volt, a lovak idegesek, az út jeges. A lovak össze-vissza csúszkáltak. A kocsis káromkodott. A lelkész nem szólt semmit. A kocsi többször is majdnem eldőlt. A koporsó elindult hátrafelé. A kocsis nem törődött vele. A lovakat verte. Azzal volt elfoglalva. A koporsó már félig lelógott a kocsiról. És akkor a lovak megvadultak. Magasra szöktek, és vágatva rohantak neki a hegynek. A koporsó lerepült. A lelkész kapta el a levegőben. Nagyon erős ember volt. Úgy állt ott a kezében a koporsóval, mintha csak egy deszkát fogna. A kocsis irtózatossá szavakat üvöltve szaladt a megvadult lovak után.

Mozer és Biber ugrottak elsőnek a lelkész segítségére. Jó sokat kellett onnan még menni a sírhoz, és ahogy egyre feljebb értek, egyre rosszabb volt az út.

– Manapság már meghalni sem egyszerű – viccelődött valaki.

A fiatal emberek a fekete bőrkabátban a menet végén kullogtak. Biber aggodalmasan figyelte, hogy milyen sokan jöttek el. Az egész színház, Jordán összes régi osztálytársa, meg még teljesen idegenek is, akiket Biber sosem látott. Mint a kiverett állatok, ahogy kibújnak a vermükből, gondolta Biber.

A tábornok, aki már évek óta hiába várta a kivégzését, egyenes derékkal, katonás léptekkel vonult felesége és nővére előtt. Bundában volt, de alatta a régi díszegyenruháját hordta. Hiába könyörgött neki a felesége. De legalább a kardját és a tányérsapkáját otthon hagyta.

A sír csak félig volt megásva. A sírásók valami miatt félbehagyták a munkát, de a lapátok ott voltak. Az egyik bőrkabátos fiatalember egy noteszbe írt valamit. Lassan készült el a gödör. Az asszonyok összebújtak, hogy egymást melegeítsék. A tábornok lovagiasan fel akarta ajánlani a bundáját a mamának, aki már teljesen elkékült a hidegtől, de a felesége jelentősen elszégyellte a karjára tette a kezét.

– Ne merje levenni a bundáját – sziszegte.

A tábornok zavarba jött. A kocsis közben visszajött a lecsendesített lovakkal. Amikor meglátta, hogy már nincs szükség rá, újabb káromkodásba kezdett. A sorost hibáztatta meg mindent és mindenkit, hogy már megint egy elbaltázott temetés. A fiatalember a noteszszel szorgalmasan jegyzetelt.

Akkoriban nem sok minden történt. Ha nem kellett volna félni, akkor mindenki halálra unta volna magát. Igazából nem lehetett pontosan tudni, hogy mitől kell reszketni.

Különben is a félelem egy olyan lelki képződmény, amelyre nincs logikus magyarázat, mégis számolni kell vele, jobban, mint a logikával.

Szóval semmi sem történt. Ezért mindenkinek rengeteg ideje volt.

A fejedelem fejfájással ébredt. Iszonyúan szaggatott a halántéka. Másnapos volt. Ilyenkor mindig megfogadta, hogy többet nem fog inni éjszakába nyúlóan, lefekszik már este kilenckor, és betartja a szigorú diétát, amit az orvosok előírtak neki. Ő is tudta, hogy ebből nem lesz semmi, de a fogadkozás már a napi rituálé részét képezte.

Azt fogadok meg, amit akarok, gondolta, és azt tartok meg, amit akarok, hisz elvégre én vagyok a fejedelem. Átkutatta a zsebeit. Megtalálta a kincseit: az órákat. Imádtá az órákat; a gyengéi voltak. Több ezer volt már a birtokában, de még többet akart. A felesége már egyszer kijelentette, hogy ha még egy órával meglátja, akkor akár többet be se tegye ide a lábát, mert ő bizony nem fogja beengedni. Emiatt aztán titokban és éjszaka járt a nagy óravadászatokra. És titokban és éjszaka a bundája hatalmas zsebeiben csempészte be a szerzett kincseket, amikor a felesége mélyen aludt. Mert lehet, hogy ő volt a fejedelem, akinek mindenki engedelmességet, de neki bizony a felesége parancsolt. A fejedelemasszony az éjszakai portyázásokról semmit sem sejtett, legalábbis a fejedelem ezt akarta hinni.

A szolgáló kopogott az ajtón.

– Asszonyom küldi – mondta.

Rántotta gránátalmával. A fejedelem tudta, hogy ezt mit jelent. Felesége a szimbólumok megszállottja lett. Ő elkövette

>>>>> folytatás a 6. oldalon

azt a hibát, hogy pusztán férji kedveskedésből hozatott neki egy Scampi nevű olasz szakácsot, ha már úgyis annyira szeret a konyhában sűrögni-forogni. Erre ez a Scampi telebeszélte a fejedelemszony fejét Medici Máriával meg a francia konyhával. Pedig ez itt nem Párizs. Nagyon nem az. Már az is szép, hogy Scampit idehozatta. Nem sok férj tett volna ilyet a felesége kedvéért. Azóta a fejedelemszony csak és kizárólag az étkek szimbolikáján keresztül óhajt kommunikálni vele. Aminek az előnye, hogy soha ennyi finom dolgot még nem evett, és mindent a felesége maga készít Scampi főszakács felügyelete mellett. A hátránya: nem mindig találta ki, hogy éppen mit akar vele a fejedelemszony közölni, emiatt kénytelen többször egymás után elfogyasztani ugyanazt, amíg rá nem jön. Ezúttal viszont azonnal tudta. Gránátalma azt jelenti, hogy bár haragszik az éjszakai kicsapongásai miatt, de mégis szereti, a tojás meg azt, hogy újra erőt vett rajta a gyerek utáni vágyakozás. Idősek vagyunk mi már ahhoz, gondolta a fejedelem, de jóízűen elfogyasztott mindent.

– Hozz valamit a fejfájásra – mondta a szolgálynak.

– Ha nem rendesen élnek a borral, több kárt térszen az életben és egészségben – mondta a szolgáló.

A fejedelem csak kegyesen intett neki. Ismerte a feleségét. Tudta, hogy utálatosnak tartja az ő kedvtelését, és sehogy sem tudja megszokni éjszakai borozgatásait. A szolgáló egy kis idő múlva egy tányérral jött vissza.

– Lencse borsólevéllel és aprón metélt zöld fűszerrel – mondta a betanult leckét –, a fejedelemszony maga készítette.

A fejedelem tudta, hogy baj van. A lencse jót nem jelent. De mit akarhat a felesége a borsólevéllel meg a zöld fűszerekkel?

Az ezredes egy késő nyári éjszakán költöztette be a bolondokat az Aprilis utcában lévő üres villába. Teherautóval hozták be a városba a barlanglakókat.

Az akciót maga az ezredes vezényelte. Úgy vélte, mire felébred a város, addigra az új lakók is elhelyezkednek. Semmi szükség nem volt arra, hogy a város aszisztáljon a költözéshez.

Mivel az ezredes biztosra ment, civil ruhás rendőrök lepték el az utcákat, hogy még véletlenül se érezze úgy senki, hogy lazíthat vagy lázíthat akár egy pillanatra is. Beton hadnagy ugyan úgy vélte, hogy felesleges mindenkit az utcára rendelni, hiszen amióta megszorodtak a titokzatos éjszakai támadások, tilos volt éjjel után az utcára kimenni. De az ezredes hajthatatlan volt. Azonban mindenre ő sem gondolhatott.

A bolondokat, akik már évek óta a nyirkos barlangokban éltek, annyira felvillanyozta az éjszakai kocsikázás, hogy visítottak a boldogságtól. Sehogy sem lehetett lecsitítani őket. Amikor meglátták a várost, még jobban örültek, mert sok közülük még életében nem járt ilyen helyen. Olyan zenebonát csaptak, hogy sorra nyíltak ki az ablakok. A zárt teherautókat meglátva

Immanence 2

többen ijedten bújtak vissza a sötét lakások mélyére. Egy férfi pizsamában az utcára rohant, és az egyik teherautó elé vetette magát, miközben azt kiabálta: soha, soha. A rendőrök őt is feltették az egyik autóra, és elszállították a bolondokkal együtt.

Olyan rémület vett erőt a városban, hogy másnap senki sem mert az éjszakai eseményekről beszélni. Érezhető volt a feszültség. Az ezredes és emberei pedig nem mutatkoztak. Az élet látszólag ment a maga kerékvágásában. A gyerekek elindultak az iskolába, a felnőttek is végezték a dolgukat. A titokra csak lassan derült fény. Egy pár rakoncátlan kamasz fiú délután jött a hírrel, hogy már senki sincs a barlangokban, és a rendőrök is eltűntek onnan. Ezeket a szüleik jól felpofozták, és egyhetes szobafogsággal büntették. Majd az Aprilis utca lakói mesélték, hogy az üresen álló rendőrségi villában mintha laknának. Lassan engedtek csak fel. A merészebbek mertek csak nevetni. Mivel az ezredes emberei továbbra sem voltak sehol. Ebben volt valami baljóslatú. Ha valaki hozzászokik valamihez, annak hiányában pillanatok alatt semmivé lesz személyisége, bármily hitvány vagy rossz is az, amely a megszokottság érzésével rabságban tartotta.

A város lakói nem tudhatták, hogy bár a beköltöztetés attól a néhány apró incidensstől eltekintve remekül sikerült, mégis csak történt valami, amely az ezredes nyugalomát teljesen felkavarta. Pedig ő nem az a típusú ember volt, akit könnyű lett volna felzaklatni. Sőt! Kifejezetten megvetette az olyanokat, akik nem tudnak uralkodni az érzelmeiken, és könnyedén hagyják magukat mindenféle kétes

lelkiállapotba sodorni. Az ezredessel ilyesmi nem fordulhatott elő. Ő mindig mindent egykedvűen fogadott, és soha nem hagyta, hogy érzelmek vagy bármi más befolyással legyenek rá.

Az történet ugyanis, hogy a sikeres akció után kiderült, mindenkinek eltűnt a karórája. Még az ezredesé is. Nem volt magyarázat a dologra. Az ezredesnek nagy erőfeszítésre volt szüksége, hogy ne tartóztasson le mindenkit. Bezáratta a politikai rendőrség épületét. Senki sem mehetett ki. Úgy vélte, hogy a tettes közöttük van, mert ugyan ki lenne olyan merész és olyan ügyes, hogy ezt tegye az ország legjobban kiképzett tisztjeivel. Az ezredes úgy gondolta, a tettest házon belül kell keresni. Maga kutatott át mindenkit és mindent. Semmit nem talált. Beton hadnagy hiába mondta, hogy valószínűleg a titokzatos éjszakai tolvaj lehetett az elkövető, aki még a nyugalmazott rendőr századost is kirabolta, az ezredes nem hitt az ilyenekben.

Realista volt. Nem szerette a feleslegesen bonyolult dolgokat. Már pedig az ostoba fecsegés egy feleslegesen bonyolult dolog volt. És lehetett volna-e ostobább fecsegés, mint az, hogy a városban egy rejtélyes személy fosztogatja éjszaka az embereket. Minden rejtély addig az, amíg nem tudjuk megfejteni. És mindaddig remek alkalom, hogy legendák születessenek még egy ilyen egyszerű esetről is, mint egy közönséges bűntény. Az ezredes a bűnöst akarta elkapni, a mítoszokra nem volt kíváncsi. Mivel semmit nem talált, és senki sem bizonyult gyanúsnak, kinyitatta a rendőrség kapuit.

(Folytatás a következő lapszámunkban)

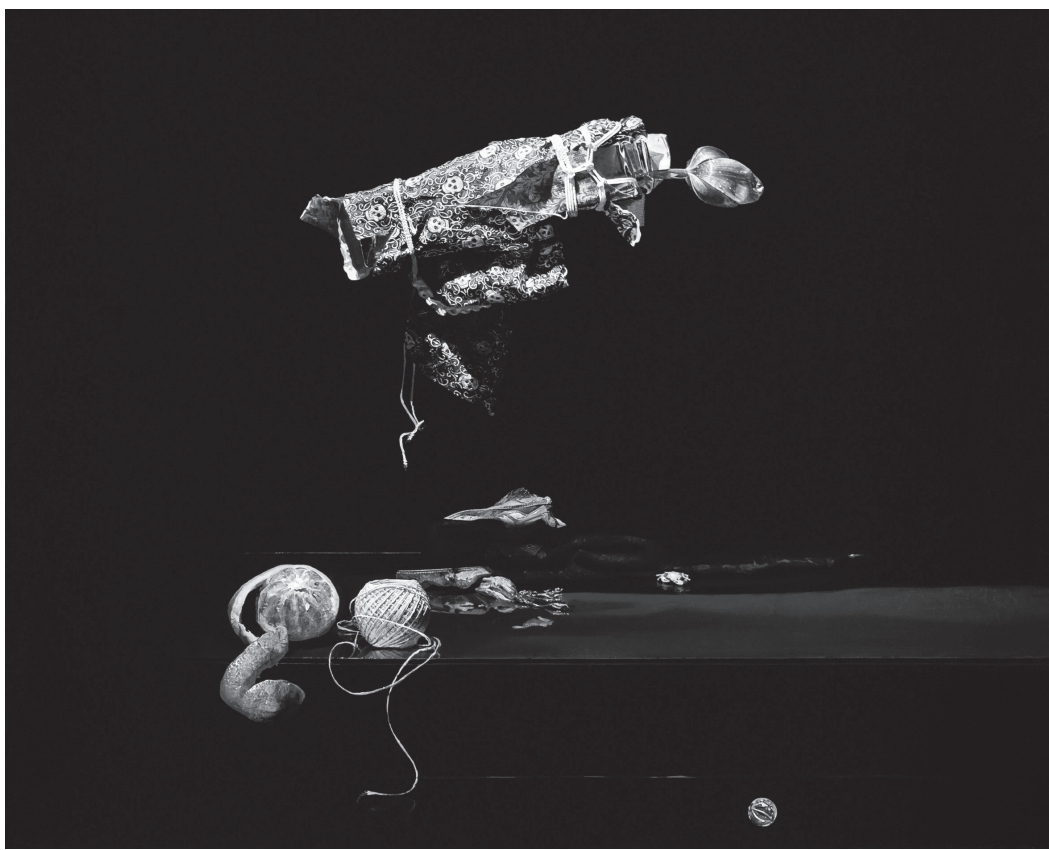
Dénes

Szerette a keresztnévét. Vagy mégsem eléggé, mert már elemi iskolában úgy írta alá a nevét, hogy dns. Nem volt még akkor nagyon ismert ez a szó, mint örökítő anyag a genetikában, és a kriminalisztikában sem játszott szerepet. Neki azért tetszett a rövidítés, mert minél kevesebb a betű, annál kisebb a hibalehetőség, kiküszöbölheti a magánhangzókat, az é-t és különösen az e-t, utóbbi hangot egyik szegedi barátja mindig úgy ejtett ki, hogy dénös, mert hogy az e az mekegés, fűzte hozzá. Dénesnek ez az ö-zés egyáltalán nem tetszett.

Más oka is volt a rövidítésnek, de ezt az okot még a családban sem volt szabad emlegetni. Rossz iskolai eredményeit anyja a tanárok alkalmatlanságára, türelmetlenségére, a nagy létszámú osztályok okozta túlterheltségre fogta. A tanítónő hiába hívta be az szülőket, hogy tájékoztassa őket, diszlexia, diszgráfia gyanúja áll fenn, azért nem megy a gyerekek az írás, helyesírás, az olvasás is nehezen. Fejlesztési foglalkozásra javasolta, amit a pszichológussal megbeszélhetnek, jók az eredmények. Dénes anyja teljesen kikelt magából. Hosszan ecsetelte, gyereke milyen szépen szavalt az óvodában, most is felmondja a leckét anélkül, hogy tanulna. Dénes apja hiába próbált szóhoz jutni. A felajánlott fejlesztést és a pszichológus segítségét nem vették igénybe.

Apja egyik nap *Betűszelídítő feladatgyűjtemény a B-D betűtívesztés korrigálására* című könyvvel állított haza, ölébe ültette Dénest, és elmondta, ez nem tankönyv, hanem játék, és együtt fognak iskola után játszani, ameddig a fiúnak kedve lesz. Ki se nyithatta a könyvet, felesége ott termett, kikapta férje kezéből és széttépte, közben kiabált, egy ilyen okos gyereket nem kell még itthon is ilyesmikkel kínozni. Dénes nagy nehezen mégis átevickélt az általános iskolában, főleg kiváló memóriájának köszönhetően, mert amit hallott, azt egyből megjegyezte. A tanítónők kedvelték, nem zajongott az órákon, ha felszólították, hosszú mondatokban beszélt, néha le kellett állítani, nem bírta abbahagyni. Jegyei nem voltak megfelelőek a gimnáziumi felvételihez, de az egyik legdrágább magániskolába bejutott, a felvételi beszélgetésén jól szerepelt és könnyen kezelhető személyiségnek tűnt. Ott a legfontosabb követelmény az volt, hogy ne zavarja az órát.

Nem sok vizet zavart az iskolában, szóbeli feleletei jók voltak. Az órák alatt figyelt, de nem a tankönyvet nézegette, és nem a kiadott feladatokat írta, hanem legtöbbször házakat rajzolgatott a füzetébe, családi házakat, nagyon kicsi ablakkal és ajtóval. Építész lesz ez a gyerek, dicsekedett az anyja lépten-nyomon. Ha látnátok, hogy rajzol! Szerencsére senki se látta, mert a rajzok nagyon egysíkúak voltak, egy kockaházat sem tudott megrajzolni a perspektíva minimális szabályait felhasználva. Anyja beíratta technikai rajz tanfolyamra, néhány hét után az oktató felhívta

Suspended 2 (Skulls Kimono)

telefonon, felesleges erőltetni ezt a dolgot, a gyerekeknek nincs térlátása, és ha ez eddig nem alakult ki, már nem is fog próbálni a foglalkozásokon rávezetni, de nem megy. Ez is csak egy frusztrált, építészalmaid meg nem valósított oktató, szúrta le Dénes anyja a következtetést. Abbamaradtak a pluszórák, az iskolai rajzfeladatokat anyja elkészítette egyik barátjával.

A férj közben otthagya a családot, nem bírta az örökös veszekedéseket a fia nevelésével kapcsolatban. Az rejtély, hogy az érettségi vizsga hogyan sikerült a fiúnak első nekifutásra, de a lényeg az, hogy Dénes megkapta bizonyítványát. Igaz, a legtöbb tárgyból csak elégséges osztályzatot kapott. Ezután is rajzolgatta a házakat, mappák sokaságát töltötte tele, közben nézegette a színes szaklapokat. Anyja sokat törte a fejét, hova tudná benyomni a fiát, Dénest csak a házak érdekelték. Közben anyagi gondjaik lettek, és miután a fiú nem tanult tovább, a volt férjnek gyerektartást sem kellett fizetnie, így nem mutatkozott más megoldás, mint az, hogy a házukat eladják, egy kisebbet vesznek, és a maradék pénzből éldegélnek egy darabig. Közben anyja arról álmodozott, Dénes talál megfelelő munkát, és egy takaros kis feleséget, és akkor jöhet a szép nagy ház.

A hirdetés feladása után többen is komoly szándékkal jelentkeztek, de a nő teljesen irreális árat kért, és ezt olyan stílusban adta elő, hogy mindenki elmenekült az első pár perc után. Egyik nap a bejelentkezett vevő nem érkezett meg a megbeszélte időben, Dénes anyja elment otthonról, kisvártatva sűrű bocsánatkérések közepette beállított a vevő. A fiú megmutatta a házat, a pincétől a padlásig, előadta előnyeit, kitért minden apró részletre, nem vágott bele a vevő szavába, amikor az valami hibát vélt felfedezni, és mikor az anyja ha-zaérkezett, már azzal várta, el van adva a

ház, másnap hozza a szerződést az ügyvéd, készpénzben kifizetik a vételárat. Ez után nem volt kétséges, hogy Dénesből ingatlanügynök lesz. Nem olyan elegáns szakma, mint az építészé, dohogott az anya, de aki ebben ilyen tehetséges, az sok pénzt fog keresni.

Nem volt könnyű bejutni egy ingatlanirodába, tanfolyamot kellett elvégezni, és ha az alaprajzokkal nem is annyira, de a metszetekkel meggyűlt Dénes baja, többszöri nekifutás után megvolt a vizsga. Beszélni, rábeszélni kitűnően tudott, kedvelték a vevők, eladók, csak a telefonálással gyűlt meg néha a baja, mert ha az eladó lediktálta az ingatlan címét, ahova a fiúnak ki kellett szállnia, nem tudta gyorsan, illetve hiba nélkül leírni az utca nevét, előfordult, hogy egy másik utcában várakozott, és csak sok idő után mert újból rákérdezni, miért késik az eladó. Később e-mailben kérte a cím elküldését, de még így is becsúsztott egy-egy hiba, azonban a jó eladási számok miatt főnökei elnézték ezt. Kereste is jól alakult, anyja ragyogott, ha ez így megy, nemsokára vehetünk egy nagyobb házat. Majd én azt rendben tartom, neked semmi gondod. Dénesnek pedig volt gondja. Akárhány lányt mutatott be az anyjának, egyből elriasztotta mindegyiket, így Dénesnek nem kellett az anyja kifogásait megemészteni, a lányok eltűntek. Anyja legfőbb érve az volt, csak a lakásra, pénzre hajtának.

A fiú hiába próbált titokban tartani egy kapcsolatot, az se ment, anyja a telefonját is ellenőrizte, a híváslistákat főleg, mennyi ideig tartott a beszélgetés, ha sokáig, akkor közbelépett, az SMS nem érdekelte, tudta, Dénes kerüli az írást. A cégnél a magánlevelezés nem volt megengedett, így kezében tarthatta a felügyeletet. Egy elírt utcanév

>>>>> folytatás a 8. oldalon

kapcsán ismerkedett meg Daniellával. Dénes ott ácsorgott mappájával és mobiltelefonjával a kapu előtt, kicsit szemerkélt az eső, amikor kinyílt a földszinti ablak, és kiszólt egy kellemes női hang, hogy az időpontra érkezett? Igen, boldogan, ismételte a szót, de nem mert becsengetni, hátha nem jó helyen jár. Nagyon is jó helyen jársz, mondta a lány, amikor közelebről szemügyre vette a fiút. Szép arca volt a lánynak, aki piros tangában és fekete melltartóban állta el az utat, ez a szerelés se mutatott közönségesen rajta, majd kézen fogva maga után húzta a fiút a hálószobába, aki meg sem tudott szólalni. Csak állt a nagy franciaágy mellett, le akart ülni az ágyszélre, de a lány megállította, oda tedd, és az éjjeliszekrényre mutatott, ahol egy kristálytálca állt. Annyit teszel bele, amennyit akarsz, tetszel nekem, szólt mosolyogva, és a melltartója csatját is kibontotta. Dénesnek nem esett le, milyen előlegről lehet szó, hebegett, azt nem ő rendezi, de a lány csak nyomult tovább. Jól van, szólt, te olyan becsületes kinézetű vagy és talán még szűz is, add meg a számod, felhívlak, és rendezzük a számlát a következő alkalommal.

Szóban egyeztették az időpontokat, és kis idő után az anyjának feltűnt, mennyivel többet dolgozik a fia, és mégis egyre kevesebb pénzt ad haza. Nyomozásba kezdett. Nem lehet tudni, mi történt, csak sejteni, de egy alkalommal Dénes hiába csengetett a lány ajtaján, a szomszéd jött ki, és jelezte, már nem lakik itt ez a bűdös kurva. A fiú hetekig nem tudta ellátni rendszeren a munkáját, a lány nem vette fel a telefont. Egyszer csak SMS érkezett a lánytól, jön a baba. Dénes megrettent, de nem a hírtől, hanem az anyjától. Egy mosolygó matricát küldött, más hirtelen nem jutott eszébe. Fel sem merült benne, hogy nem ő a gyerek apja. Egyik kollegájának elmesélte a problémáját. Azt a tanácsot kapta, vegye rá a lányt egy DNS-vizsgálatra, ne legyen ekkora balfék. De ha nem akarja a gyereket egy ilyen nőtől, és elfintorította a száját a kollega, akkor tagadja le, nem kényszeríthetik genetikai vizsgálatra, ő ezt tudja, volt hasonló helyzetben, ügyvéd tanácsolta neki. Dénesnek ez nem tetszett. Már mint hogy feladja a dolgot és eltűnjön, mint a lány, aki talán csak szégyenében tette ezt.

Otthon vacsora után elvonult a szobájába, és a telefont nézegetve, többször elolvassa az SMS-t, gondolkodott egy minél rövidebb, pozitív válaszon, úgy, hogy azért legyen benne a genetikai vizsgálat megemlítése is. Gyakorlata nem volt az SMS-ezésben, felcserélte a betűket, mintha visszafelé olvasná, és SMS-t írt DNS helyett, ami nem nagyon volt érthető, és a valóban rövid üzenetet úgy fejezte be, itt is felcserélve a szavakat: ez a DNS én vagyok, és tett mellé sok szívecskés, mosolygó matricát. Anyja ekkor nyitott be a szobába, Dénes elpirult, anyjának gyanús lett, milyen kurvával beszél már megint. Nem beszélék, csak egy fontos üzenet érkezett. Anyja megkönnyebbülve lépett ki a szobából. Dénes is megnyugodva tette el a telefonját, így a választ már nem olvashatta: *Tudtam, benned bízhatok. Indulok a plázába, bécicuccokat venni.*

FILIP TAMÁS

Helyette néz

*Amikor horpadt sátorban laktam
egy széllebbélelt, böjtös tavaszban,
mindenki szeme láttára írtam,
és nem szégyelltem magam,
hiú és szemérmetlen voltam.*

*Végül fekete kendőt kötöttem
szememre, hogy elforduljatok
tőlem, én meg befele lássak.
Még egy lerombolt vár lépcsőjén is
legurultam képzeletben, s egy fortyogó
mocsárba csobbantam, nádszálon át
szívtam a mohó levegőt, és gondolatban át-
meg újraírtam mindent, mi eszembe jutott,
s hogy eszembe jusson, nem kellett semmit
tennem, csak hallgatni az ősforrásból
bugyogó zajokat, a mindenség morzejeleit,
a recsegő filmet, mely alá
istenek zongoráznak fekete
billentyűkre írt fényes dallamokat.*

*Amikor levettem a kendőt, rájöttem,
lényem egy része hunyorgó agyagkatona,
akit vissza kell temetni a mélybe,
másik felem majd helyette néz a fénybe,
míg ő a föld alatt bejárja végtelen birtokait.*

Tea és zsömle

*Van, aki láb nélkül próbál
lábadozni fekvé és mozdulatlanul,
protézisek és implantátumok
között a folyékony sivatagban,
míg odalenn ömlengő zászlók alatt
dagályos ünnepek vonulnak,
és jöttmentek verik be a kirakatokat.*

*Itt fönny a nővérek kiszellőztetik az
ébredések jajszavát, lázat mérnek
és reggelit osztanak, én csak teát
s egy újságot kérek, csupán a Zöld
Vadon rovatra vagyok kíváncsi,
meg a tőzsdei hírekre.*

*Azt mondják, tea nincs, csak
párizsis zsömlével együtt,
a zsömléhez jó étvágyat
kívánnak, az újságot pedig
felejtsem el, még fölzaklatnám
magam a vezércikkkel, vagy
a sporthírekkel vagy bármivel.*

*Mondtam, ez jó, a halálozási
rovatot úgyse olvasnám el,
azok szerepelnek benne, akik
tegnap még mellettem feküdtek.*

Ami tenger is lehetne

*A mozdulatlanság szorít,
de egy pillanatra tévedésből
elengedi a kezed, s te belegázolsz
abba, ami tenger is lehetne, gyorsan
úszni kezdesz, mint egy triatlonista,*

Suspended 1 (Shrine for the Hider)

*aki tudja, hogy ez csak a kezdet,
utána még tekerni is kell, végül futni,
miközben minden izmod szenvedve
könyörög, hagyd abba végre,
s a mozdulatok úgy beléd ragadtak,
hogy nem válik külön semmi, amit
teszel, annyira egy veled, mint egy
versben a valóság és a képzelet.*

Kontrasztanyag

*A kiléptető kaput még szerelik, de
nemsokára állni fog, mint egy kis
diadalív, mely büszkén hirdeti:
fegyvertelen, aki itt átjutott.*

*Nagy a tülekedés, hátulról nyomnak,
nagyon feltorlódtunk a várócsarnokban,
de az utcák labirintusa felszívja
majd a megkönnyebbült tömeget.*

*S ahogy kiválok, belevetem magam,
és indulok egyszerre több irányba,
mint a kontrasztanyag... Én láthatatlanná
válok, hogy látszódnak az utak.*

A győzelem után

*A meghívás fennáll, a részleteket
még ki kell dolgozni, de azért
tudd: ravasz vallomásokkal*

*készülök a veled való találkozásra.
Jelszavam: a baglyok se
azok, aminek látszanak.*

*Lesz párnacsata és számháború,
perbeszédverseny, hogy a lángokat
mentsük-e vagy inkább az erdőt.*

*A megérdemelt győzelem után
a fényes ösvényen indulok
haza a puha avarba.*

*A tiszta forrásból egy
kortyonyit a számhoz emelek.
Engem a szomjúságom éltet.*

CODÁU ANNAMÁRIA

Rendteremtő viharok?

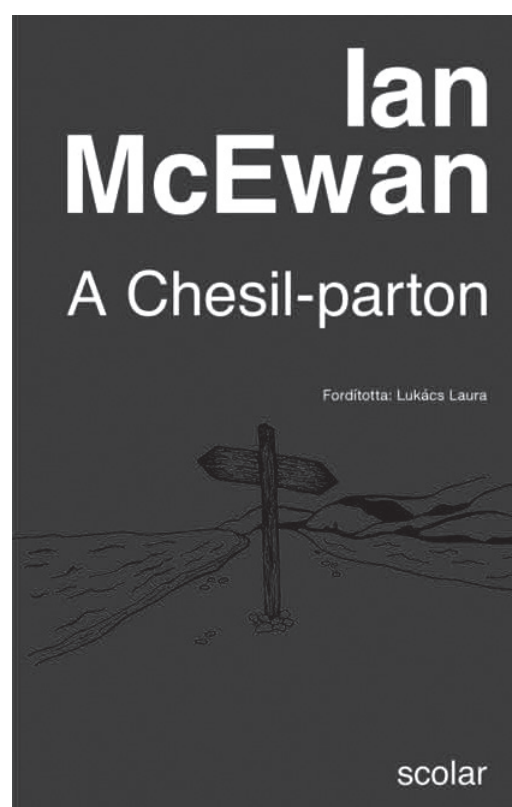
A kortárs angol próza főáramának történetközpontúsága a cselekmény konstrukciójára bízva a közvetítendő tartalom érvényesülését, mely gyakran egy társadalmi jelenséggel vagy az individuumnak az egyediségével, egy megváltozott világban elfoglalt helyével kapcsolatos, akár a határozottabb politikusság szubtextusával. Ebbe az áramba kapcsolódik az egyik legnépszerűbb kortárs angol író, Ian McEwan munkássága is, akinek *Atonement* (magyarul *Vágy és vezeklés*) című 2001-es regényét e tendencián belül is fordulatnak tekintik, amennyiben az írás és moralitás bonyolult kérdését is explicit témává teszi, amikor főhőse a fikción belül próbálja rehabilitálni s így megadni nővéreinek és szerelmének a boldogsághoz való lehetőséget, vezekelve a gyerekkori vétkéért, amellyel a valóságban megfosztotta őket ettől a boldogságtól. A *Chesil-parton* nagyjából ugyanazokat a tágabb témákat írja körül, amelyek az író pályája során foglalkoztatták, s nem túl nehéz dekódolni, mit szeretne megmutatni két fiatal néhány órás házasságának kudarcából. „És mi állt az útjukba? Személyiségük, múltjuk, tudatlanságuk, félelmeik, szemérmességük, finnyáságuk, a házasság előtti szex tilalma, a tapasztalat és a velejárok könnyedség hiánya, avitt vallási előírások utóhatása, angolságuk, osztálytudatuk és maga a történelem. Végül is nem olyan sok.” (89.) Érdeme abban rejlik, hogy felkutatja és láthatóvá teszi a réseket, ahova mindez a „csomag” behatol és bomlasztani kezd.

Ste(//)árium

Florence és Edward huszonkét évesek, egy dorseti tengerparti szállodában készülnek elhálni a nászéjszakájukat. A helyzet nagyon kínos számukra. A tapasztalatlanság egyik oldalon félelmet, másikon izgalommal teljes frusztrációt generál. Hozzáadódik ehhez, hogy eltérő szociokulturális háttérrel rendelkeznek: Florence oxfordi, üzletember és filozófus lánya, rajong a klasszikus zenéért, diplomázott, egy kvartert első hegedűse, nagyon intelligens; Edward Turville egy Heath nevű faluban nőtt fel, történelem szakot végzett Londonban, a bluest és a rock and rollt kedveli, apja vidéki iskola tanára, anyja egy baleset következtében agykárosult lett. Ez a háttér is okozza, hogy más interpretációik vannak arra nézve, hogy a másik testi reakciói, tartózkodása vagy nyomulása mit jelentenek – ezek mindig felidéznek a hősökben egy régebbi gesztus, korábban tapasztalt érzet konnotációit. Ugyanakkor olyan korszakban nevelkedtek, amikor a férfi vágyai a természetesek, a nőben pedig a kötelességtudat interiorizálódik, hogy a házasságba való beleegyezés ezeknek a vágyaknak a kielégítésébe való beleegyezés. Azaz mindkettőnél adott egyfajta teljesítménykényszer is, mindemellett pedig Florence és Edward igazán szeretik egymást. A csavar az,

hogy Florence titokban émelvítően undorodik és retteg az érzékiség megnyilvánulási formáitól és a szextől, miközben saját „bűntudatos szeretet”-konceptiója értelmében úgy érzi, mindezt Edwardért el akarja szenvedni. Edward ezt nem sejtí, ő a megcségyenüléstől fél, a pincérek arcán is a gúny jeleit lesi, miközben alig bírja türtőztetni vágyát, hogy feleségével a testi szerelmet is megélje. A narráció kameraszerepűen követi a fiatalok minden mozdulatát a hotelszobában, s párhuzamosan látjuk, mi zajlik a szereplők tudatában. A félreértések ennek a tudásnak a birtokában döbbenetesnek hatnak, akárcsak a kimondott és a kommunikálni kívánt dolgok közötti kontraszt a legutolsó párbeszédük során.

E koncentrált magánéleti szituáció elbeszélésére rakódnak a további (emlék)rétégek, kitérítve az időt és az eseménysort, így a két főszereplő minden gesztusa a saját addigi élettörténetének, személyiségének és kulturális kontextusának képviselőjévé válik. A házasság előzményeit – talán túlságosan – tudatosan beszerkesztett *flashback*ek révén ismerjük meg, amelyek a narratív struktúrát és a ritmust szabdalják: pl. a szálloda halljában lévő rádióból felhallatszik a miniszterelnök beszéde, ami alkalmat nyújt az 1962-es év politikai szituációjának, illetve Florence és Edward nézeteinek a felskiccelésére, amelyek a megismerkedésükben is szerepet játszottak. A brit birodalom zsugorodását nem fájlatják, egy új „modern ország” víziójával értenek egyet, tiltakoznak az atomfegyver-kutatások ellen – világmegváltó naivitással, a fiatalság lendületével. Egy újrendező társadalommal együtt nőttek fel, ott állnak a változás küszöbén, de egy előző korszak szülöttei, egy átmeneti generáció tagjai: a szabadságnak a lehetőségét, a teljes jogú felnőtté válás megélését még a házasság által remélik elérni. Természetes számukra, hogy a konvenciók szerint csinálják végig az udvarlást és az esküvőt, s a szerelem nem bizonyul elegendőnek ahhoz, hogy a kudarcos közönség ne csúszson bele a férj-feleség közötti elvárások és a kötelességtudat körüli vitába, az elodáztatott indulatok kitörésébe. Nincs eszközük a személyes igényeik összeegyeztetésére az adott kereteiken belül: bár Edward családja az atipikus szerepmegosztás példája (anyja betegsége miatt apjára hárul a családot fenntartó reprodukció munka terhe), a fiú mégsem tudja elképzelni, hogy lehetne egy másik, nem konvencionális modell alapján is együtt élni a feleségével, aki végül elkeseredésében, amikor végre megpróbálja artikulálni a szexualitástól való visszolygását, felkínálja a nyitott házasság lehetőségét. A narráció ideje az elbeszélte eseményekhez képest utólagos, így annak a tudásnak a perspektívájából láttat, hogy az 1960-as évekbeli szexuális forradalom milyen átalakulásokat eredményezett. Florence és Edward közös története épp e változások előtt ér véget. A zárlatban csak Edward további sorsát ismerjük meg, aki kiélvezi az új időket; Florence alakja, akivel a szöveg tapintatosabban bánik, részben rejtély marad, nem körvonalazódik pontosan: aszexualis-e, vagy szocializációjának, anyja merevségének eredménye érzékiségének hiánya, vagy talán az apja bántalmazta kiskorában. S azt sem tudjuk meg, vajon idővel, szeretettel és türelemmel se-

gítve, felszabadult-e volna ez alól az iszony alól, egyáltalán olyan dolog-e ez, ami alól felszabadítandó lett volna.

Hangsúlyos a fiatalok privát problémájának korba vetettsége, de a helyszínek is jelentőséggel bírnak azon túl, hogy lázba hozzák az anglofil olvasót: London, Oxford és az angol vidék még más-más osztálytudat reprezentánsai; a kavicsos Chesil-part pedig, ahova kimenekülnének a szálloda indiszkréciójából (a nászutasoknak szánt lakosztályban megszállni jelzésértékű, nem elrejt, hanem nyilvánvalóvá teszi a rítust mindenki más számára), a meghittség és az egyszerű önkítáruközös szabad terepe lehetne, ha addigra nem gyűlt volna fel annyi minden: „Menet közben kavicsokat szednek és összehasonlítják a méretüket, akkor kiderül, valóban rendteremtő viharok járnak-e ezen a vidéken.” (127.)

A szöveg empátiás Florence és Edward gondolataival és vágyaival szemben, nem okol, mulatságosan imitálja naivitásukat, hangnemében és könnyedségében tükrözi a fiatalság reményteliségét. Edward történelmi vágyai, érdeklődése a mellékes történelmi figurák iránt fokozza a történelemben vettség érzését, miközben metafiktív vetület *A Chesil-parton* tárgyára vonatkozóan is. E naivitas alaptónusa és a boldogtalanság kontrasztja révén a regény hatásosan érzeti annak teljes súlyát, amit a két fiatal kudarcra implicál. A *Vágy és vezeklés*hez képest „vékonyabb” és kevésbé revelatív erejű anyag attól különleges, ahogy végeredményben, kellő helyen alkalmazott kihagyásokkal elegánsan elkerüli a túlzott pszichologizálás vagy a determináltság csapdáját, s akárcsak a Florence zenekara által gyakorolt Mozart-ötös első hangjai, kérdésként mutatkozik meg: a konvenciókon belüli/túli saját konvenciók összeegyeztetéséről, a szerelem és szexualitás megéléséről, arról, hogy lehet-e nem a másik rovására szeretni és felszabadítani egymást.

Ian McEwan: *A Chesil-parton*. Fordította Lukács Laura. Scolar Kiadó, Budapest, 2019.

PARILON 420

109

– szerkeszti Horváth Benji

SZABÓ GERGELY

Föld

*Görcsbe torkollott kényelem a szélcsend,
kitálatja most a tájat. A kilöttyenés
felfesti a porba a falu térképét,
utolsó utcájában a szokásost.
Ott laktok. Nyelvek zsibbadnak el
és hirtelen újra lesznek mondataitok.*

*Párhuzamos univerzumokban,
a szomszédos településeken
visszhangoznak artikulálásaitok.
Öblösségükből profitálnak a fűzfák.
Most némán tűrik a tájat és remélik,
hogy egyszer sámlik lehetnek nektek.*

pont

*mindenki vetít
távközlekedésért
mozi és részletes beleélés
a tegnapiutánt
elszámoltam
csak lógtam megfagyottan
az utcafény
fokainak zaján
egy lyukas műbőr kabát
nem tudott
fantázia menti
felbukott vigyor lenni
rejtélyt bűg
izzó szögfelhőt
fogyó mértéket a tettről
dohot cserél
padlást vált
osztódik a molyon
de most már
többé a teljesen is másmilyen*

tél

*végignéztem
és nem
tettem
semmit
sem ér*

tűz

*nem nyert csomagolás lettem
volt időm a temérdekben*

*vaskályhában olvadok
a láng régebben apa volt*

napi tíz órában

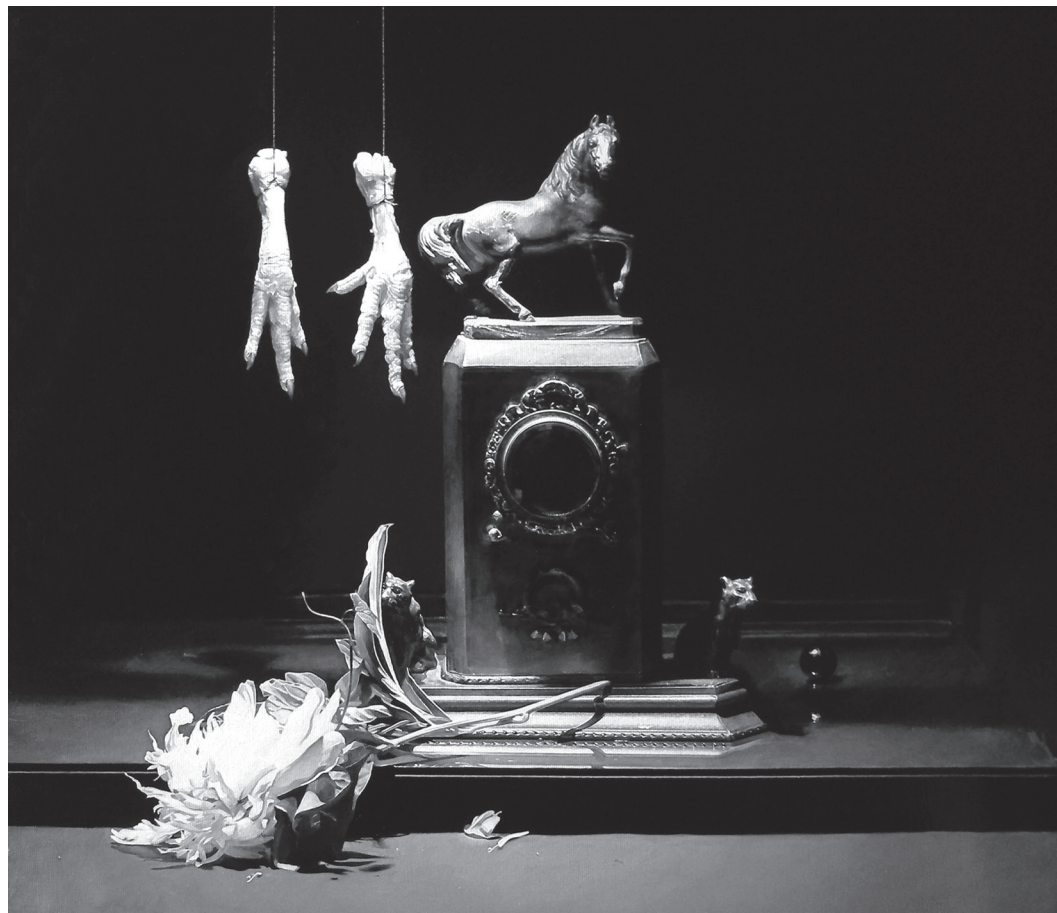
tó

*felém int közelebb
dombról pocsolya
bárcsak megtalálnám
a gumicsizmáimat
lehetnél közelebb
egy pillanat
bárcsak ne találnám
a kifoghatókat
lehetnél közelebb
te pillanat*

Rés

*Hajszálveket karcol lángunkba
maró csöndünk. Végzett velünk,
nem hallgatja tovább kusza
elektronikánk. Rendszerünk
hálátlanul kivájta csillagpora.
Nélküle szétfagynak, kikhez nem
szóltunk semmit. Amit nem akartunk,
így jó érzéssel tölti be a két másodperc
közötti koccanást. Mindegyiket.
Plafonról potyogó meggyőződésünk
gondoskodásba csomagolt történet.
Látjuk, hogy ropog, oltják. Füstjében c*

*s
a
t
o
r
n
á
k.*

Still Life with Pedicure

VERÉB ÁRNIKA

Kakasok

Apám néha megjelenik a hátam mögött, és azt mondja, idenézz, és a karján ott egy bóbitás jérce. Nézd, milyen aranyos. Apám boldogan mosolyog, ha megsimítom két ujjal a tollas fejet. Az embernek elfoglaltságra van szüksége, mi több, dolgokra, amikről gondoskodhat. Mondjuk citromfákra. Abból is van egy kisebb erdő a garázs előtt, télen a nappali sarkában vagy a fenti fürdőben. Mióta ott laknak a citromfák, nincs is olyan hideg, mert szegények nem bírják.

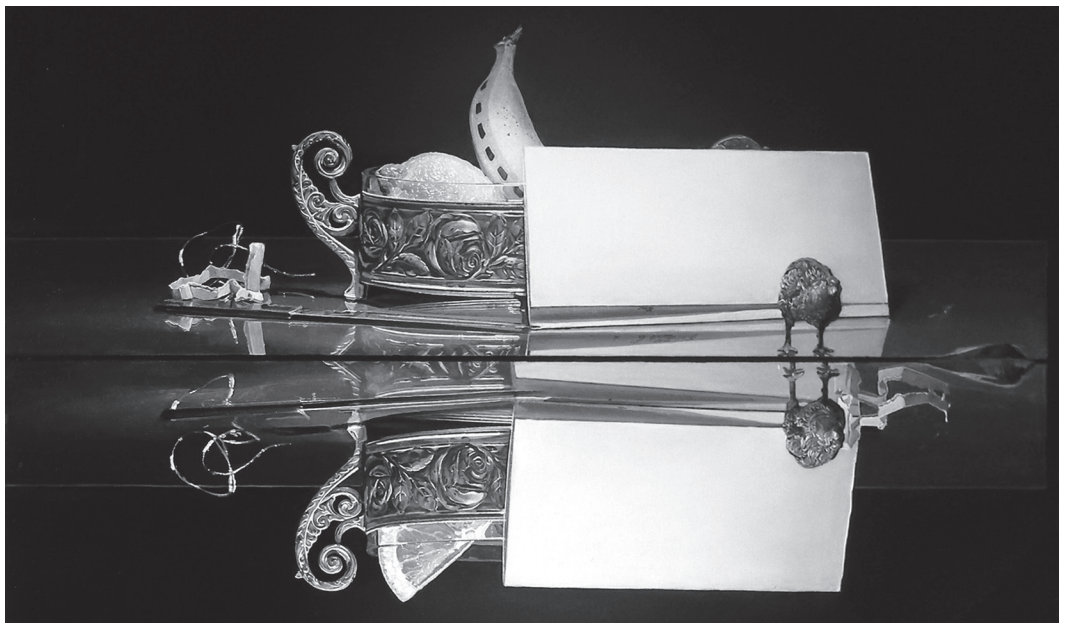
Apám tényleg szereti a baromfit, de nem a peckes, fehér kakasokat, mert az nekimegy a vádlinak, annak a vádlinak, amelyik a kukoricás vödör mellett áll. Apám, ha autóba ül, mindig tiszta, vasalt nadrágot és ezredforduló előtti inget vesz. De az otthoni nadrágja egy időben csupán volt a peckes, fehér kakasoktól. Heylettük jötték a Bercik.

Berci, harmadik ezen a néven, olyan volt, mint felmenői. Színes, kicsiny, de bátor. Megvédte a tyukicákat, ha kellett, széles uralma alatt egyetlen menyét sem rángatott ki tyúkot a futtató rácsán. Én magam félek tőlük. Nem a menyétől, a tyúkoktól. Buták is és korrumpáltak, na nem direkt, de ha kell, lesz a pokolnak tyúkserege bármikor. De azért a bóbitások aranyosak. Amíg fiatalok. Nyírni kell a bóbitát, különben nem látnak, szerencsétlen kis díszek.

Berci kerek, düllesztett mellkassal uralkodott a kertben, ha kiengedték. Ha nem, odabent, a futtatóban düllesztette magát, és sokszor kiabált bele a délutánba, amitől a szomszédok költözést fontolgattak. De nekik meg galambjuk volt, huszonöt, esetleg harminc, alkonyatkor formációban repültek az égen. Galambbal költözni nehéz.

Berci, a japán kakas, a harmadik, öreg napjaira teljesen egyedül maradt. Kihaltak mellőle mind az asszonyok. Minden férfit megviselne ez, őt végképp, nem is akart már kerítés mögött maradni, addig kapart az ajtó alatt, amíg menyétnyi lyuk nem tátongott, nem tudtuk, hogy a halált várja, vagy csak szabadulni akar. Végül apám kinyitotta neki az ajtót, gyere, Berci, öreg vagy már, úgyis mindegy.

Apám kertje terebélyes, kissé lejt, a végében mindig állatok laknak, nyúl vagy galamb, de csirke tényleg mindig volt. Gyerekkoromból emlékszem a nyulakra, ólzag és faforgács, apám a hátsó lábuknál fogta meg őket és megpörgette, hogy megszedüljenek és kevésbé érezzék a kést. De ez mindegy is, kakast ritkán vágunk, kell a jól nevelt tyúkvigyázó. A kertről valaki találóan azt mondta, zöld, mert tényleg nagyon olyan, mintha föld nem is, csak borostyán lenne mindenütt, meg egy kővér fügefá, egy betegeskedő dió, sok málna, aprószemű, édes, északról hozták, a nagyszülői kertből. És egy-egy susnya ribizli. Ha érik, néhány piros folt vegyül a zöldbe, mintha fésűn húzták volna végig az ecsetet.

Letter and Reply (Still Life with Paper and Paperweight). Részlet

Berci hát szabad lett. Egyre zölddebbé vált a melle és vörösebbé a nyaka, de csak galambok laktak a szomszédban, nem látták, milyen csinos. Berci, a harmadik, aki tovább élt és nagyobb tiszteletnek örvendett, mint bárki korábban, magáévá tudta a kertet. Az agár, kicsiny, csíkos, nem zavarta uralmát, csak a macskákat szerette megkergetni néha, mit neki baromfi. Bezzeg pár évvel később egy másik agár meg a Harag (kutya az is) a fészekaljából rángatták elő a jércéket. Apám nem volt mérges, az enyémekek voltak a kutyák, meg azé, akit szerettek, akkor látta őt először, nehéz lett volna haragudni, olyan mosolygós. Úgyhogy csak kedélyesen megpucolta a halott jércéket egy kissámlin. Toll nélkül látszott, hol marták meg őket a kutyafogak.

Na hát Berci, a harmadik, nagy szomorúságában és a szabadság szagától megfijodva megtalálta a ribizlibokrokot. Anyám, aki reggelente és alkonyatkor kint ül a teraszon, egyre nézte a kakast. Valami fura, de mi. Végül apámmal közösen eldöntötték, hogy a Berci részeg. A napon meglottyadt ribizli a fejébe szállt, összeakaszkodtak a lábai és dajdajozva mászkált fel-alá a kert végében, miközben az asszonyok lábnyomát kutatta a földön. A galambos szomszédok ekkor rakták ki az eladó táblát, jó mélyen beleütötték a földbe, és csak dél és kettő között fogadtak érdeklődőket, amikor Berci, a japán, a délutáni szieszáját töltötte.

Berci ekkoriban tanult meg átjárni a szomszédba. Apám egy kiállítás megnyitón állt éppen, a zeneiskolások furulyás kamaraelőadását hallgatta a város krémje mind, amikor hívta a szomszéd, hogy ugyan, nagyon kedveli, de azért mégis vigyük már haza a kakast, mert itt áll a fürdőszobaablakban és lesi a nőket. Apám otthon még kiöltözve megvágta a szárnyait, kérem, Berceus III., maradjon már itthon, mi ez itt, egy egész kert, az már valóban a nagy világ. Berci ette tovább a ribizlit, szökdösött, anyám látta, hogyan billen át a kerítésen, inkább szédült, mintsem repült, nem találta az egyenest sehogy sem. A fürdő ablaka csupa pihe lett, hullajtotta még a hónaljiszórt a Berci, golyócska szemét, mindig csak egyet, sajnos, mert ilyen a madarak feje, nekidűtötte a fürdőszoba-

ablaknak és nézte a habfehér testeket. Egy idő után leszédült az ablakból és visszatérfertett hozzánk.

Apám kedvesen mosolygott rajta, kicsit szégyenlősen, anyám bezzeg röhögött, hogy a kakas minden nap tiszta részeg és kukkolni jár a szomszédba. Mi is röhögtünk, az arcunk nem volt más, csak egy nagy száj teli nyelvvel és fogakkal. A ribizlikak tiszta részeg már megint, a harmadik, tud ez valamit, kacsingattak az emberfiaik, tudja ez a Berci, hogy kell ezt.

Aztán ősszel, a legényes nyár után apám elment a piacra, és fehérhúsú, tipegős jércéket hozott a Bercinek. Pettyesek voltak és kicsik, süldőlányok csak, a részeg kópénak ennyi sóvárgás után igazán jár. Berci otthagytta rögtön a ribizliföldeket, visszatért a futtatóba, apám betemette a menyétnyi lyukat, és Berci nem vágta ki többé.

Három nap múlva meghalt, szívinfarktusban, nagyon röhögtünk, a részeg agglényen a három pipi kifogott, azok a bokák, jaj, hát beleszédült az öreg Berci, azóta se volt több, harmadik és nincs tovább, most már csak a bóbitások, akik a frufrutól úgyse látnak semmit. Persze japánkakas az volt még egy ideig, de csak úgy hívtuk: a kakaska. Ő is az, mondta apám szomorúan, amikor a csirkéken meglátszott a taraj, ő is egy kakaska, mindig azok a legszebbek, napnyi folttal a homlokukon. A szomszéd nem tudta eladni a házat, maradtak a galambok, de a fiatal kakasok sokat kiabálnak, gyakorolják, meg hát jó is az, hangot hallatni.

Egyszer eltűnt a kakaska, a legkedvesebb, az egyetlen, akit megtartottunk, mert nincs hely több kakasnak, sajnos. Semmi nyom, egy szál tollú annyi se, volt, nincs, nem láttuk többé. Anyám szerint róka volt, megette helyben, megfojtotta, meette, elslisszolt aztán. Ennyi egy kakaska. De apám szerint ilyen tiszta munkát csak ember végez, állat nem, annak mindig nyoma van, és kicsit meg is volt hajlva a kerítés. Árnyakat láttunk a szomszéd fürdőszobaablaka mögöl, ez mondjuk nem furcsa, néha nevetést, az se igazán, de mi nem, mi nem löttük le a galambokat, csak kiegyenesítettük a kerítést, ahol megdőlt. A bóbitások némák és vakok, minek hát.

NAGY OLIVÉR

Kirívó

*Társaságodban nem önmagam vagyok,
legalábbis nem én,
vagyis csak én,
minden, amit elnyomok,
az idő veled aszimmetrikus,
nincs kép, se hang,
gátlásaimról lemondok.*

*Hazafelé
a falak vonzásában,
visszhang egy üres szobában,
otthon,
hol?*

Semmi.

*Puha, légmentes tér,
benne a buta, kényelmes én,
pillanatnyi csend,
áramszünet a gyártósoron.*

*Melletted szépnek érzem magam,
szépnek
egy csúnya világban,
te is csak egy vízcsepp vagy
egy égő lakásban,
de az utolsó
cseppek közt a nyertes.*

Szomjas vagyok.

Ég veled

*Nem a tartalom,
az aktus, ami tetszik.
Valamit elindít benned,
burjánzik.*

*Fogsorod árnyalata beleolvad
sárguló ujjaid belső falába.
Mindig van nálad tűz,
csak benned nincs már.*

*Étvágyad tárgya megannyi rákot okozó, apró részecske és
szénmonoxid keveréke.*

*Reggelire visszakrágogod az utolsó slukkod,
az első gondolatod.*

*Annyiszor letetted már,
nem érdemes aggódni.
Lerakódik magától,*

elnyomod.

Értem?

Olyan hangosan gondolkodni, hogy mások is hallják.

Olyan lassan gondolkodni, hogy én is megértsem.

Úgy megérteni, hogy el is tudjam mondani.

Úgy tudjam elmondani, hogy meg is értsék.

(Can't Stay) Still

Úgy értsék meg, ahogy elgondoltam.

Elgondolni, hogy mit érhetnek.

Tudhatják, hogy megérttem őket.

*Megérteni,
hogy nem tudhatják.*

Kicsi Hólyag Klub

*A barátaimmal közösen szoktunk semmit csinálni,
Hasznos, mert gyorsabban telik a nap,
Kevesebb semmire jut idő.*

*Semmit soha ne halassz holnapra:
Carpe diem,
A szőnyegdiéta meg carpet diet,
Hasonló témákat boncolgatunk,*

Ezt is ott írtam.

Szerintem szép

*Narancssárga fények
sötétkéék árnyékok
a nyestek megint összemáskálták a szélvédőket*

*Egy patkány az ereszlábnál
tanácstalan*

Túlzás

*avagy kimeríteni
a kút fogalmat*

SZALLÓS KIS CSABA

torkomban gombóc, nyelvem a préri

torkomban gombóc, nyelvem a préri,
felköltenek a vágatózó bölények.
hallom a fújtatásuk, rágyújtok.
pedig azt hittem, hogy tényleg
sikerült leszoknom

arról, hogy indiánosat játsszak,
és folyton azt érzem, hogy
vadásznom kell,

pedig nem vagyok jó
vadásznak.

torkomban gombóc, nyelvem a préri,
vagy egy másik füves pusztá, ahol
az emberek nem csak megfogják, hanem

meg
is
érintik
egymást.

pacsirtadal

amúgy van egy olyan, hogy
a pacsirták nyelvét kitépik,
és az olaszok pástétomot
készítenek belőle.

a madarak még a
fizikai halál beállta előtt
elpusztulnak a tudatban,
hogy soha többé
nem fognak énekelni.

pástétomot majszoló
programozók viszont
már mesterséges
madarak modellezésén
dolgoznak, többek között
pacsirtákén is.
fognak tudni énekelni
és nyelvük is lesz.

pont olyan, mint
az igazinak.

KOLLÁR DÁVID

TD emlékére I.

Szavak nélkül,
az átszítált időben,
szétszórva könnyedén.

Csak így lehet a tiéd.
Csak így őrizheted meg.

TD-emlékére II.

(-----)
Ezt a sort neked hagyom ki.
Ide mindig visszatérhetsz.
Itt mindig az lehetsz, ami:
Pillanatnyi,
örök változása magadnak.

Genezis

Nevezdük alkonyatnak, mondtad,
és nekem nem volt ellenvetésem.

Legyen ez a világ pereme.
Tettem hozzá egy kicsivel később,
és te elmosolyodtál.

Így vettük lépésről lépésre birtokba a tájat,
alkonyatkor, a világ peremén.

Néró

Még ha a hajnal meg is lassítja lépteit,
az éjszakák mindig kikezdi a márványt.

A nagy birodalmak bukása verstani kérdés,
s az őrző Néró mégiscsak költő volt.

Hisz mi idézné meg jobban az első
költeményt,
mint a kétezer éve lángoló utcák?

Lappföld meghódítása II.

A világszellem megtermékenyíti
az anyakirálynőt,
miközben a magyar csapatok egyre beljebb
nyomulnak
a háttérhatalom szívébe.

A történelem végét hirdető számi varázsló
baglyokat idéz a néember muffjából,
hogy azok
megtizedeljék a bátor sereget.

Apám léggitárszólója azonban
megszelídíti őket.

Tudják, hogy Ó is tudja:
A földi dolgok jóformán nem is léteznek.

Minimal noir

Átvezetett egy régi éjszakán.
Üresbe tette a motort és várt.
Combján pihentette a pisztolyát,
míg a poshadt fényből kilépett a lány.

Kalapot viselt és piros ruhát.
Az ujjain már megalvadt a vér.
Szép volt, s mikor ahhoz a fokhoz ért,
fénybe fürdette a sápadt holdvilág.

Pisztolylövés dördült el a ködben.
A kihalt utcán amúgy csend honolt.
Whiskyt töltött és tejet, miközben

érdes kezével egy cigit sodort.
A hajnal lágyan fecsegett a füstben,
de hiába virradt, be is alkonyult.

Szabó Gergely 1991-ben született Siófokon, jelenleg Győrben él. Verseit publikálta többek között a *Tiszatáj*, *Ambroozia*, *Műút*, *Tempevölgy*, *Kalligram*, *FÉLonline*. Tagja a Fiala Írók Szövetségének.

Veréb Árnika 1995-ben született Kistarcsán, Veresegyházon nőtt fel, jelenleg Szentendrén él. Idén végzett az ELTE BTK irodalom- és kultúratudomány mesterszakán. Irodalomkritikákat és verseket ír, első kötete *régiek* címmel a Szépirodalmi Figyelőnél jelenik meg 2020-ban.

Nagy Olivér OLIGAMI (1999) pécsi festő, képzőművész. Ez az első publikációja.

Szallós Kis Csaba 1998-ban született Kolozsváron, jelenleg a BBTE informatika szakán tanul. Különböző szakterületek határainak összemosisásával szeret foglalkozni. Ilyen például a vers ∩ geometria.

Kollár Dávid 1993-ban született Budapesten. Szociológus, művészetkritikus, költő. A PPKE BTK Politikaelméleti Doktori Iskolájának hallgatója.

Ha nem süllyed el a Titanic

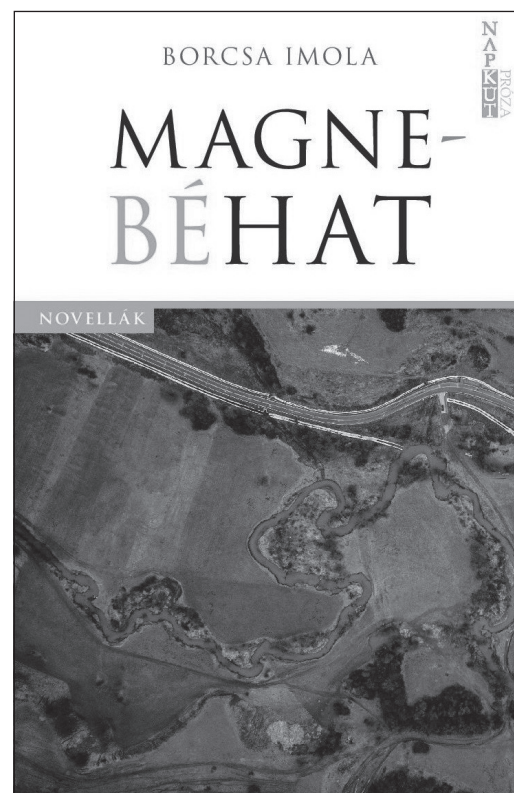
Ahogy Borcsa Imola, a gyógyszerész tisztában van a Magne B₆ használati paramétereivel, Borcsa Imola, az író is tisztában van, mire jó a magnebéhat, sőt azt is tudja, hogyan kell készíteni. A tíz novellát tartalmazó első kötetében pedig csupán egyszer, *A csodadoktor* című írásban Rémán Szentde az, aki „olyan ideges volt, muszáj volt békapjon egy magnebéhatot”, mert nem tudja kideríteni, ki az az ember, aki „egy idegen városban a mező szélén” parkol, és rettegésben „tartsa” a lakókat. A Magne B₆, a gyógyszertár ugyanis csak kerete annak, hogy kisvárosi körülmények között hasson az *igazi* vitamin, a magnebéhat. A kiejtés szerinti leírásban olvasható *életelixír* nem más, mint a pletyka, aminek a forrása az egy hete a (szövegekben meg nem nevezett) városkába költözött fiatal gyógyszerész kolléganője: a patikában takarító Elvira néni. Arra nem lehet (és talán nem is kell) egyértelmű választ adni – mert a novellák (okosan!) mindvégig függőben hagyják a kérdést –, hogy előbbinek van-e szüksége az utóbbi jelenlétére és főleg verbalításban kimerülő *munkájára*, de adva van, összetartozásuk szükségszerű. Ahogy a magnézium és a B6-vitamin kiegészítik egymás hatását, és a B6-vitamin elősegíti a magnézium felszívódását, úgy Elvira néninek a kisváros egykori vagy jelenlegi történéseire, alakjaira, figuráinak életére vonatkozó kommentárjai, sajátos, alulnézetből létrejövő világértelmezései, ha előbbre nem is viszik a gyógyszerész életét, legalább elviselhetővé teszik kezdeti idegenségérzetét, oldják eseménytelennek tűnő hétköznapijait: „Első napom volt a gyógyszertárban, alig egy hete költöztem a városba, kusza volt még minden, és idegen, mint a folyton morgó, kíméletlenül süvítő szél, amitől néhány perc alatt elszibbadtak az arczaim” (*A lázadás*). Elvira néni úgy viszonyul a pletykához, mint alkoholista a maga állapotához, vagyis tagadja pletykás mivoltát, hogy a könyv felütése felől – „Nem vagyok én pletykás, gyógyszerész” – kiderüljön: a kötet minden egyes novellája ennek a tételmondatszerű kijelentésnek a cáfolata. Teljesen mellékes, hogy a gyógyszerész szakmailag hogyan és mennyit dolgozik, kiken, miként segít, és az is, hogy Elvira néni hogyan és mennyit takarít, a hangsúly még csak nem is a kettejük munkaszünetén, a kávézáson vagy a hibiszkusz gondozásán van, hanem azon, hogy eközben (is) Elvira néni beszélhet, a gyógyszerész pedig hallgatja: „Ki kell kérdeznem Magdikát, lehet, ő többet tud, egyenesedett fel Elvira néni, és sáros kezét csípőre téve szemlélte az átültetett hibiszkuszt” (*Miss Jupiter*).

Azon elmorfondírozhat ugyan az olvasó, hogy vajon a két szereplő kor- és intelligenciakülönbségéből, eltérő érdeklődési köréből adódóan a gyógyszerész miért nem sokallja meg egy idő után Elvira néni meséit, de hamar rá kell jönnie: egy álmos kisvárosban nem történik semmi (rendkívüli), az egyetlen, ami történhet, az az, hogy El-

vira néni mesél, és ami valamikor, a távoli vagy a közelmúltban mégis megtörtén(het)et, az többnyire Elvira néni képzetén átszűrve és ellenőrizhetetlen tapasztalataiból jön létre, az ő meséiben él. Ezért intelligens a gyógyszerész: ezt ugyanis hamar felismerve, az eseménytelen, ingerszegény környezet helyett a takarító szólamában létrejövő, valószerű, *couleure locale*-okkal színesített, hiedelmekkel, álmítoszokkal, pletykákkal átszótt történetei felé fordul, azt tartja fontosabbnak. És ez az odaforulás nemcsak kimondatlan paktumot jelent a két szereplő között, hanem a szövegek működését meghatározó prózapoétikai eljárást, sőt a könyv koherenciáját adó elbeszélőmódot eredményez.

Borcsa Imola történeteinek két főszereplője a két elbeszélő, de különböző narrátori feladatkörökkel ellátva. A kettejük napi találkozásai során elhangzó beszélgetésekből jönnek létre a novellák. Ilyen értelemben az elsőkötetes szerző könyve a novella műfaj történetének kezdetére mutat vissza több értelemben is. Akárcsak Boccaccio *Dekameronja* keretelbeszélésének szereplői (egyikük mesél, a másik kilenc hallgatja), Elvira néni beszél, megismeret, beavat, szórakoztat, a gyógyszerész pedig kifogyhatatlan történeteinek a hallgatója, itáliai *bajtársaihoz* képest azzal a különbséggel, hogy egyrészt ő nem a fizikai, hanem a lelki-szellemi halál ellen védekezik a történetek meghallgatásával, másrészt hogy ez a mesélés nem kölcsönös, ő nem kerül soha sorra. Ő képes ugyanis csak meghallgatni, befogadni, az ő legtöbbször néma vagy alig észrevehető jelenléte a feltétele Elvira néni áradó történetmondásának: „Enyhén hitetlenkedve nézhettem Elvira néni” (*A lázadás*); „Ültünk a hideg, rebegő fényben, a kinti borongásra bambultam. Amíg ezt felhörpötyöli, mesélje csak el, miféle meghívóról van szó, nyújtott Julika egy csésze gőzölgő kávéval Elvira néni, aztán nekem is” (*Májusi rózsák*). Ez a figyelő, a fizikai jelenlétéről hírt adó, de a közvetlen reflexióig el nem menő, a történetekben elhangzottakba való implikálódás semmiféle jelét nem mutató magatartás ugyanakkor valamiféle kívülről állást, távolságtartást érzékeltet, talán kontrollt abban a tekintetben, hogy a szóbeli történetmondásnak és történeteknek vannak határai, aminek az ő hallgatása, közbe nem avatkozása a garanciája. S eközben folyton ott motoszkál az ember fejében, hogy miért nem születhet meg a takarító néni intellektuális (abb) reflexió, világmagyarázat is ebben a városban, erről a városról, amelyben a gyógyszerésznek élnie adatik. Lehet, mert nincs, vagy lenne, de nem tud létrejönni, mert elfojtja a pletyka subkulturalitása, hogy ez (is) egy olyan közeg, amelyik csak ilyen szintű világértelmezésre érdemes, vagy ennyit képes kitermelni magából.

A *Magnebéhat* narrátor-szereplői, valamint a *Dekameron* kerettörténetének elbeszélő-szereplői közötti hasonló státus rá-

mutat a novellák fiktív genezisére, ami műfaj történetileg a novella keletkezésére is. Ahogyan Boccaccio elbeszélő-szereplőinek a történetei *szóban* jönnek létre, és ennek a szóbeliségnek a grafikus lenyomatai az egyes novellák, úgy Elvira néninek az oral history műfajába illő meséit, pletykáit őrzik Borcsa Imola művei, pontosabban a takarító oralitást imitáló szólam által teremődnek annak írott másai, a novellák. Nincs ebben semmi rendkívüli, hiszen a műfaj régies neve, a beszély is kifejezi a szóbeliségben gyökerező eredetét, és ez a szóbeli jelleg éppen Boccaccionál kapta meg megfelelő keretét, hiszen tőle datálva a novella olyan történet, amely a mindennapi élet különböző új helyzeteiből veszi tárgyát.

A boccaccio-i értelemben vett élőbeszéd elevevességével szólal meg a hétköznapi tematika Borcsa Imola könyvében is. Ez az élőbeszédszerűség („néhányan megszöktek Vaslubiól a zárt osztályról, s gondolta, nem-e azok közül keveredett oda va' egy elmeháborodott” – *A csodadoktor*; „s álló nap fizlikeltek fel s alá a központban azzal a fűnyírószerű masinériával” – *A kráter*) – anélkül hogy a szerző rájátszana vagy szem elől tévesztené az arányokat (nem válik öncélúvá a székelykedés!) – nemcsak hitelesíti a takarító világerítését, nézőpontját, hanem a visszatérő és/vagy jellegzetes helyszínek (a gyógyszertár, a város alatti képelt alagút, a Jupiter szálloda), szereplők (Julika, Burján Ócsi, Gutentag Gyuszi, Siklódi Manyika, Kuplerájos Jóska, Miklecstb.) mellett a dialógust feltételező, de mindvégig a monológ privilégiumát fenntartó narrációnak szövegeken átívelő koherenciája a könyvet laza szerkezetű kisregényként is olvastatja.

Igy mindaz, ami a szóbeszéd véletlenszerűsége szerint szerveződik Elvira néni számára, az – előbbinek az ellenpontozására – elrendezhető, világalkotó, egyben Borcsa Imola első kötetének koncepcióját jelentő (s ez nem kevés egy induló szerzőtől!) logikus történetssorrá szerveződik a vélemény-

nyét közvetlenül nem artikuláló gyógyszerész számára. A szerző tulajdonképpen ezzel a cseles elbeszélésmóddal – amelyikben az egyik, a butább állandó reflektálatlan beszédre van ítélve (Elvira néni), a másik, az okosabb hallgatásra, megfigyelésre (a gyógyszerész) – sugall kimondatlan ítéletet a kisvárosi világról, annak működési mechanizmusairól (*Májusi rózsá*), vélt vagy valós történéseiről (*A tolmács*, *A kráter*, *Hólégballont mindenkinek!*), azt az érzést is meghagyva, hogy minden navitásával, gyaroltságával, nevelésével vagy abszurd eseményével, szánalmas figurájával együtt akár szerethető, de legalábbis elviselhető közeg legyen annak, akinek abban élnie kell. A pletykában létrejövő szabad időutazás és a képzettársítás ereje, végső soron az írás (úgy is, mint folyamat, úgy is, mint műalkotás) ugyanis meghagyja befogadójának legalább a fordított perspektívát, hogy ha nem is változtatható meg semmi, a múltban lett volna rá lehetőség, és most legalább lehet bánkódni vagy nosztalgizálni a be nem váltott lehetőségek miatt/iránt, mert a világ nagy és kis, egymástól távoli történései ilyen egyszerű, egyben bonyolult összefüggéseket mutatnak: „másképp is alakulhatott volna, ha nem süllyed el a Titanic. Önkéntelenül harsant fel a nevetésem [...]. Ez nem szófordulat, gyógyszerész, komoly dolog. Dédnagyapám a Titanicon veszett oda.”

Lehet-e lényegbevágóbb feladata egy könyvnek, lehet-e jobb indulása egy életműnek, amelyik képes feltenni olyan elgondolkodtató kérdést, mint: van-e ok-okozati összefüggés, közvetlen vagy közvetett kapcsolat a történelem különböző korszakai és annak eseményei között? Van-e, s ha igen, milyen hatása van – a világháborúkat leszámítva – a nagy történelmi eseményeknek a kisember életére? Vagy csupán véletlenszerű történések sorozata a történelem, aminek az egyszerű, földi halandó elviselője, s a vélt összefüggések csupán a képzelet szüleményei, ugyanolyan képtelenségek, mint az, hogy a kommunizmusban kék rózsák nőnek a bokrokon a diktátor érkezésének a tiszteletére (*Májusi rózsá*), vagy az, hogy a szekus alagutakért bevénnek a várost a világörökségbe (*A kráter*)?

Borcsa Imola úgy formálja kérdésekké ezeket a dilemmákat, hogy közben a felszínen az olvasó – a novella műfaja eredeti rendeltetésének megfelelően – jól szórakozik, és elismerően nyugtázza: megint született egy jó könyv, amely tovább építi a 21. századi (erdélyi, székelyföldi) kisvárosról szóló irodalmat, dialógust kezdeményezve például Zsidó Ferenc *Huszonnégy* című regényével vagy Fekete Vince *Vargaváros* című verseskötetével. S ha minden kérdésre nem is kap választ, abban reménykedik, az első Borcsa-könyv kérdésselvetései újabb köteteket szülnék majd, és a válaszlehetőségek azokban visszhangoznak tovább. Erre azonban még várni kell. Olvasó hát addig is idegesség, ingerlékenység, enyhe szorongás, enyhébb alvászavarok ellen bekap egy Magne B₆-ot..., vagyis, bocsánat, újra-/elolvas egy magnebéhatot.

Borcsa Imola: *Magnebéhat*. Napkút Kiadó – Erdélyi Híradó Kiadó, Budapest–Kolozsvár, 2019.

DOINA RUȘTI A malom fantomja

Történelmi nap volt, amikor megtudtam, voltaképpen ki vezeti a falut. Estig különféle emberek bukkantak fel sorra a gödrüknél: Grigore, majd egy férfi a községházától, egy történelemtanár az iskolából, végül egy fekete autó, melyből három egyén szállt ki, mindahányan Max-féle frizurával: homlokba belógó tincs, csupasz tarkó. Fehér inget viseltek és tarka nyakendőt. Látásból ismertem őket, a községházán dolgoztak. Az elnök, az alelnök és az egyik titkár. Valahányszor az ember meghallotta a titkár szót, azonnal felvilant az agyában a főnök képe. A gyárakat, városokat, vásárokat, magát az országot is egy főtitkár, egy főtitkárhelyettesnek is nevezett altitkár, illetve egy halom egyéb titkár vezette, urai az élet mindenféle területének. Volt szervezési kérdésekért felelős titkár, propagandatitkár, ifjúsági kérdésekért felelős titkár meg külföldi kapcsolatokért felelős titkár. Mindenre volt egy-egy titkár, aktivistái a kommunista pártnak, melynek mi nem voltunk tagjai. A községháza élén, mely valójában a Néptanács nevet viselte, az elnök állt. Azon a nyáron és az azt követő években az elnök, aki a comoșteni-i emberek sorsáról döntött, egy fiatal férfi volt, Dobrének hívták. Emlékszem, mennyire megrémisztett e három férfi látványa, amint csótányszerű fekete autójukból kiszálltak. Az emberek, akik a falu összes szegletéből odasereglettek, lévén épp a mezőről való bejövétel ideje, egy-egy lépést tettek hátrafelé, hogy helyet engedjenek nekik. Senki nem szólt egy szót sem, gödrünk fölött rémület lebegett.

– Ki ásott itt? – harsant fel végül az elnök vádoló hangja.

Grigorének, aki egyébként mindig magabiztos és hajthatatlan volt, most szintén földbe gyökerezett a lába. Úgy viselkedett, mintha szigorú gazdája előtt állna, és minden második szavára rávágta, hogy „Igenis!”, meg-meghajolva előtte, kezében azzal a tárggyal, amit a gödörből kiszedtünk, és ami most a kezével együtt remegett.

Alighogy Dobre értesített minket, miszerint lezárják ezt a területet, és senkinek nem szabad többé a közelébe sem jönnie, hirtelen megjelent nagyanyám, a nyomában Lache Olaruval. Hangja három méterrel megelőzte őt, mindent elnyomva:

– Mi történik itt, kicsoda az? Csak nem valaki a községházától? Á, szóval Dobre úr! Jó napot – felelte, mintha nyilvánvaló lett volna, hogy Dobre úr köszönése egyfajta elismerése az ő tekintélyének. Majd így folytatta: – Órák óta várjuk önt a mi kis régészeti ásatásunkon! Gondolom, már el is rendelte az ásatás azonnali folytatását, mert ugye éjszaka nyoma veszhet ennek-annak, és ahogy ez az előkerült tárgy is mutatja, egészen biztosan fontos dolgokról van szó.

Az elnök egy szótagú válaszát követően nagyanyám tovább mondikált, apró lé-

pésekkel közeledve, fel-felcsimpaszkodva piros sarkaira, hol egyikükre, hol másikukra pillantva, majd hirtelen felemelte szemöldökét, mint valami redőnyt:

– Szóval így! Holnapra akarják halasztani! Tehát magukra vállalják a felelősséget, itt előttünk, az egész tömeg előtt!

Dobre elvörösödött és dadogni kezdett, amiből arra következtettem, hogy már volt dolga a nagyanyámmal. Mondani próbált valamit, a hangját is igyekezett felemelni, de nagyanyámat nem lehetett leállítani, és minden mondat után még a körülötte állóknak a véleményét is kikérte, akik ostobán, dörögő kórusban helyeseltek. Nem volt semmi hatalma, és normál körülmények között a fecsegése sem ért semmit. Dobre vagy bármilyen más komisszár nyugodtan semmibe vehette volna. Ám ez nem így volt. Nagyanyámnak megvolt a maga módszere beszélgetőtársának ostromozására, és a hozzá való didaktikus ereje, amivel egy csapásra oly sok támogatóra lett, hogy a hosszú macsi sor sem tudott volna vele megbirkózni.

Így történt, hogy végül csak folytatták az ásatásokat, az odacsődült falubeliek asszisztálásával és a történelemtanár irányításával, aki mindenkinek megmondta, mi a dolga. Ő maga is takarította a helyet, hol kefével, hol kis lapátkával, és egyszer csak kifordítottak a földből néhány darab fejsze alakú ezüstöt, aranykéseket és két rövid szablyát, úgyszintén aranyból. Nem mutattak túl jól, de az emberek meg voltak győződve arról, hogy igencsak régi tárgyakról lehet szó, ami aztán be is bizonyosodott. Másnap ugyanis megjelent néhány igazi régész, akik nyár végéig kotrásztak. Míg végül elfeledkeztek róla, és a dróthálóval elkerített gödör idővel betömődött. A tárgyakat talán múzeumba viték, talán máshová, mindenesetre semmit nem tudtunk már róluk.

A kincs felfedezése félbeszakította a kutatásainkat. Egész nyáron erről beszélünk, anélkül azonban, hogy bármiféle kapcsolatot is tudtam volna teremteni Max és eme felfedezés között. Másfelől a mi házunkban is nőtt a szomorúság. Apám egyre mogorvább lett, és azt leszámítva, hogy szinte folyamatosan veszekedtem nagyanyámmal, minden halott volt. Az iskolában sem volt több élet. Nyolcadikig, míg meg nem jelent Gabriel Neicușoru. És apropó: épp a minap láttam a tévében, nagy meglepetésemre Florian Pavellel, egy fiatall, aki, mint mondta, egy csodálatos regényt írt! Pavel mosolygott, miközben elnyúlt a széken, hogy jól látsszék cuccos pólója.

– Dédapám, Andronache Pavel emlékére írtam – mesélte –, aki nagy könyvbarát volt. Habár egyesek szerint nem is én írtam, főleg miután feltettem a blogra.

– Ó, ez a blog-divat! – lelkesedett Neicușoru, diszkréten átvezetve ujjait magas, izzadt homlokán. – Alapítványunk is most ad ki egy könyvet, mely eredetileg blognak indult...

Szánalmas reklámjelenet volt, és fájt a szívem Neicușorut ebben a szerepben látni. Kamaszkorom rózsaszín kódében még ma is támpilléreként él. Fiatal, elbűvölő férfi volt, kissé öntelt, egzaltált és telje-

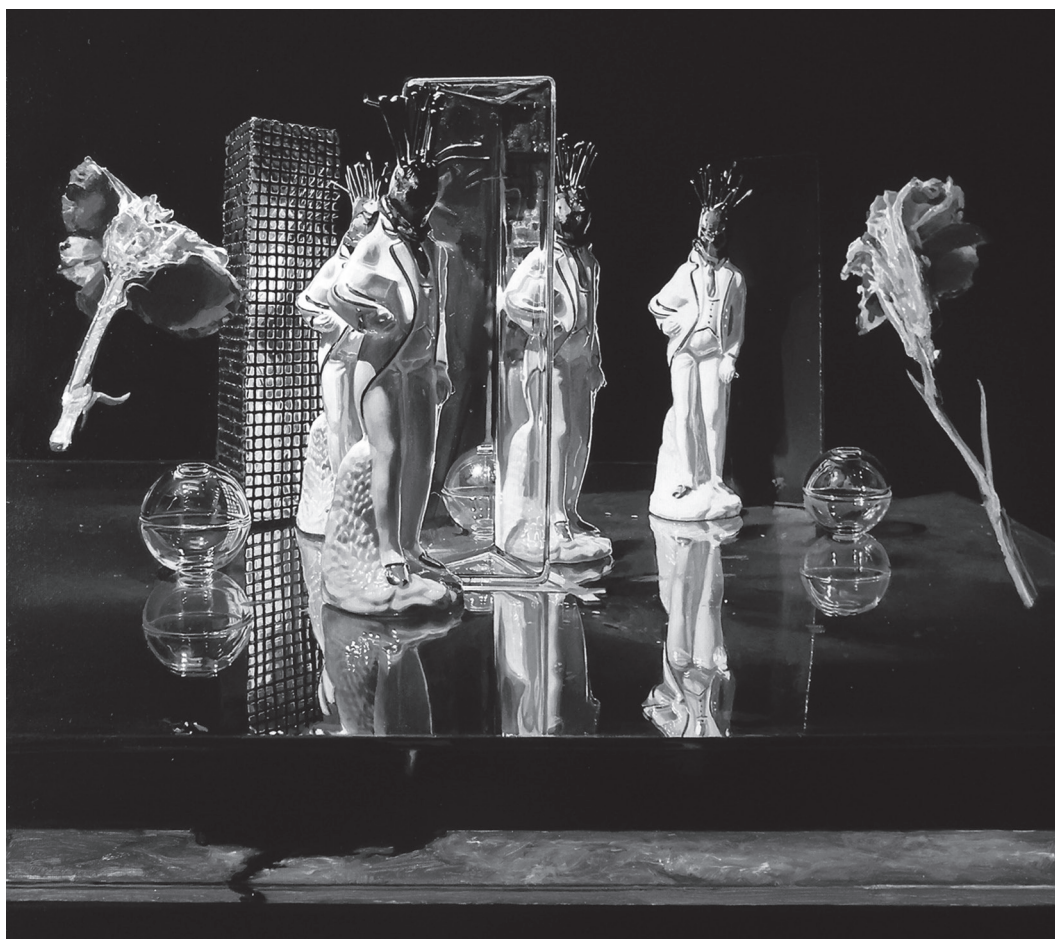
>>>>> folytatás a 16. oldalon

sen más, mint az összes ember, akit addig ismertem. Fizikatanárom volt nyolcadikban. De azt hiszem, nem is annyira fizikát tanultam tőle, mint inkább filozófiát. Akkoriban úgy hittem, mindent elolvastam, amit csak lehetett, és ha hallottam is olyan könyvről, amit mégsem, az azt jelentette, hogy nem éri meg elolvasni. Szörnyen érdekes dolgokat mondott. Mintha más bolygóról érkezett volna. Előkelő mozgatai most is előttem vannak, mindig izzadt és porlepte homloka úgyszintén. Más volt, mint a többi tanár. Nyáron, miután líceumba kerültem, a Román Akadémia létrehozta a Fenomének Intézete comșteni-i fiókját, melyet természetesen Fantomok Intézetének hívtunk, és Gabriel Neicușoru odament dolgozni. Később elvitték a központba, Bukarestbe. Ha belegondolok, hogy mentek a dolgok a diktatúra idején, felteszem a kérdést, mégis hogy került el egy ilyen helyre dolgozni, ahol csak és kizárólag a párt védelme alatt állókat fogadtak. Végül is lehet, hogy ő kivétel volt. Még most is emlékszem erőteljes hangjára, magam előtt látom őt, mint a szabadság nevében meghalni kész lovagot, rám szegzett tekintetével. Tulajdonképpen nem mondott semmi emlékeztetést, de elfogadta, hogy bármi lehetséges ezen a világon:

– Természetesen nem létezik Isten – mondta nekünk –, de nem tudjuk nem elfogadni azt, hogy valami, legyen az erő, energia vagy hatalom, létezhet rajtunk kívül.

Akkoriban már senki nem beszélt Istenről, és Bărbulescu halála után a templom is kiürült. Csak esküvők, keresztelők meg temetések alkalmával telt meg emberekkel, akik úgy érkeztek, mint egy akármilyen gyűlésre. Főleg miután a comșteni-i templomban megjelent Mircea Buțescu, reverendában, rajta fekete, triplasoros zipzáru bőrdzsekivel. Teljesen megváltozott, vidám ember volt, aki egyetlen mulatságból sem hiányzott, és időnként viccesen mesélt arról a tavaszról, amikor anyaszült meztelenül ment ki a faluba.

A líceumi időszak elejéről, mint mindenki másnak, szép emlékeim vannak, még akkor is, ha akkor kezdtek szaporodni a Maxszal való találkozások. Beköltöztem a könyvtárszobába, amit kedvemre berendezhettem. Emlékszem, az összes bútort kihajítottam, még a fehér polcokat is, és nagy nehezen rávettem apámat, hogy vásároljon nekem új dolgokat. Akkoriban bámulatba ejtett, sőt egyenesen lenyűgözött az, ahogyan más házak festettek, főleg a bútorok, melyek bár rosszul összeenyvezettek és elnagyoltak, mégiscsak újak voltak, új a kárpitjuk is, és kezdtem szégyellni magam, valahányszor a vendégeim megbámulták a vékony, kopott gyapjúpárnával leterített diófa padomat. Csak most, az idő szürke vásznán keresztül tekintve gondolok a comșteni-i házra úgy, mint egy mú-

Apocalypse Posponed (The 4 Horsemen Go to the Ball)

zeumra. Akkor, az első líceumi vakációm alatt mindent kidobtam a szobából, ami réginek és kínosnak tűnt. A polcokat, mint egymásra helyezett kalapokat, az ebédlőbe és Cristina szobájába költöztettem, néhányat a teraszra. Az ágyam az ablak mellett állt, és innen, a zöld függöny mögül, mely a kedvencem volt, mint valami piros kereszt, jól látszott a malom. Az ablakpárkányon tartottam a Philipset, egy elemmel működő táskarádiót, melyen mindenféle külföldi adót tudtam fogni, főleg zenét. A legjobban a Radio Luxemburg jött be, éjszaka, az ablak rácsai között tartva a készüléket, vagy olykor kilépve az utca közepére, a nyári naptól még meleg aszfalra. Ott, az út fehér csíkján bármit lehetett fogni. Még a Szabad Európát is. A barátaimmal találkoztam, főleg Georgéval és Iulicával, zenét hallgattunk, a legszívesebben Smokie-t és Rolling Stones-t, törökülésben ülve az úttesten. Sokszor mentem ki egyedül, éjjel kettő tájt, amikor nem jártak a kocsik. Csak lépteket lehetett hallani, olyanokét, akik lopásból jöttek, apró csoszogással, a leaszfaltozott útra érve nagyokat szuszogva az éjszaka csendjébe, néha kézi szekeret húzva maguk után vagy biciklit tolvaj, melynek kormányán átdobva kukoricacsák lógott.

Boldog voltam, mert olyan dolgokat csináltam, amiket szerettem, de néha, olykor akár hetente is találkoztam Maxszal, aki

a szuszt is kicsavarta belőlem. Ilyenkor nehezen tértem magamhoz, egy füzetnyi matekpélda megoldásával.

Anyám eltűnése óta Max mindig lopóva érkezett, mint azon a reggelen is, amikor a krumplifészkek között, a malom mögött láttam lebegni. Lemeredtem, képtelen voltam megmozdulni, semmibe venni, de még szitkozódni is. Kiszívta az összes erőt, mint töltelékét szokás a cukorkából, a legkülönbözőbb és legintenzívebb részleteket csikarva ki a megélt életemből.

A meleg aszfalton ültek, a rádió körül, mind a négyen. A malom előtt egy, a csupasz, nyersolajjal bemázolt oszlop tetejéről lógó körte égett. George le-lefordította egy dal szövegét: Csak nem mész el pont most, hogy megmutattad, ki vagyok – mondta, mutatóját feltartva, tekintetét az előtte lévő fehér kerítésre szegezve. A lányok meg csendben hallgatták, s közben az ezüstszerű gombos készüléket bámulták, melyből fel-feltört az énekes rekedt, kétségbeesett hangja. Del elképzelte, hogy is nézhet ki, és mindig fekete fürtök keretezte arcot látott maga előtt, függetlenül attól, hogy ki volt és milyen hangon énekelt. Egyikük sem látott még soha külföldi énekest, és egyáltalán, még külföldit sem. Georgén kívül, akinek egyszer volt alkalma megpillantani a líceum előtt egy fekete bőrű egyetemistát.

– Vajon milyen lehet Amerikában? Valaki azt mondta, hogy minden amerikai rágózik.

Luci ujjai szimmetrikusan ültek meg a fehér-piros csíkos trikója vállpántjai alatt.

– Mit szólsz, George – erősködött –, neked tudnod kell, jól beszélsz angolul is!

– Hát persze – tiltakozott George hízelegve –, de a számok angolját. Nekem azt

Doina Ruști Bukarestben élő prózaíró, egyetemi tanár, forgatókönyvíró. Első regénye, mellyel egyből ismertté vált a román irodalomban, a kommunizmus kritikájának szánt *Fantoma din moară (A malom fantomja)*. Első kiadása 2008-ban jelent meg a Poliromnál, több díjat is nyert vele. Magyar fordítása előreláthatóan 2021-ben jelenik meg a budapesti Orpheusz Kiadónál.

mondta egy unokatestvérem, hogy Amerikában mindenki drogozik, függetlenül attól, hogy buták, okosak, szegények, szóval mindenki használ drogot.

– S az meg micsoda?

– Valami por, amitől az emberek úgy érzik, mintha berúgtak volna, aztán összeesnek az utcán és nem tudnak magukról, s egy idő után meghalnak. Állítólag az utcák tele vannak drogosokkal, egymásba tekeredve fetrengenek, mint valami férgek. Van, amikor nem is tudnak róla, hogy azt használják, valami májerek belelopják a teájukba vagy egyebükbe, aztán ha megisszák, függők lesznek. És akkor már nem tudnak drogok nélkül élni. De ez nemcsak az amerikaiaknál van így, hanem az összes kapitalista országban.

– Én azt hallottam, hogy nálunk is tesznek valamit a teába, talán brómot, ami elhülyít. Főleg katonáknak, egyetemistáknak és diákoknak, nálunk például, a tanítóképzőben, biztos tesznek.

Luci elhadarta a mondatot, de mintha senki sem hallotta volna. Del az utcán összeesett amerikaiakra gondolt, Iuli pedig még elképesztőbb dolgokról mesélt:

– Menj el, George, ez nem épp így van! A bátyámnak, Mičunak van egy évfolyamtársa, aki minden évben elmegy Olaszországba az apjához, aki Milanóban dolgozik, és ő meséli, hogy olyat nem láttál, ami ott van! Mindenféle édesség, szerkó, farmer – bármilyen üzletben! És hogy mindenkinek van egy kis autója, amit egy fizetésből meg tudnak venni. Ugy cserélik, mint a zoknit.

– Lehet, Juli, de Olaszban más, az nem Amerika! – George száját különböző tónusban hagyták el a hangok, az éleستől a rikoltozóig, majd halkán hozzátette: – Szerintem Olaszország a legklasszabb ország.

Ráadásul az unokatestvéremék is vagányak.

Del ledöbbsent azon, hogy az olaszok egyetlen fizetésből kocsit tudnak venni, és megkérdezte:

– S nálunk mennyibe kerül egy kocsi?

– Hetvenezerbe. Biztosan tudom, apám feliratkozott egy Daciára. – George úgy mondta ezt, mintha nem érdekelné, de látván, hogy semmi reakció és senki sem mozdul, hozzátette: – Lehet, egy éven belül mi is sorra kerülünk, és ahogy befejezem a sulit, elvégzem a sofőriskolát.

Ez bombaként hatott. Iulica tért elsőként magához:

– De mégis honnan van nektek ennyi lóvétok, George? Ennyi pénzt húsz év alatt lehet összegyűjteni, s azt is csak akkor, ha jó zsíros fizetésed van.

Georgénak hízelgett Iuli felháborodása, és pont ez volt a célja, hogy tudják: ő valamivel fölöttük van. Ráérősen megnyalta az ajkát, majd, főleg Iulira szegezve érettszilva-szemét, melyben visszatükröződtek a Del kapuja előtti oszlopról érkező fényecskék, megmagyarázta, ezúttal vékony húrton pengetve hangját:

– Apám jól keres. Most fejezte be a pártiskolát is, és most már gazdasági ügyekért felelős titkár.

Mindhárman tudták, hogy George apja Bechetben dolgozik, időnként látták őt reggel korán elhúzni a motorjával, de nem tudták pontosan, mivel foglalkozik. Del pont erről akarta volna faggatni, amikor a bal fülénél sóhajszerű süvöltést hallott. Karját összefonva felhúzott térdén, maga elé bámult, a malom fekete nyílásainak irányába. Tudta, hogy ő az, de ugyanakkor ennek ellenkezőjében is reménykedett, és rettegve várta a következő lépést. Ez pedig

a megszokott pontossággal történt: nedves melegség öntötte el a tarkóját, mintha egy hatalmas nyelv, mint egy bivaly, csúfságból megnyalta volna. Érezte ellenséges magatartását, mint amikor a részeg beleszuszog az ember nyakába. Aztán a csúcspont következett: pépes szája, mely mintha férgekkel állt volna, láthatatlan állkapcsai közé ragadta a fejét. Gondolatait filmeknek látta, amint egyenként lépnek elő agyának redőiből, majd megcsavarodnak és fagyaltostyaszerűen elolvadnak, régi emlékek vagy újabb benyomások, ködös, síkos szöfűzerek, melyek lassan haladnak át a homloka alatt, összetekeredve egy örvényben, mely végül eltűnt a fekete szakadéokban, a tarkóján túl: a tegnapi nap, egy tört eredménye a jegyzetfüzet barna lapjain, a nagyanyja szája, miközben azt mondja, nehogy kimenjen a házból éjszaka, Cristina szobájának elrekesztelt ajtaja, de az összegyűrt és budiba hajított papír is, ő maga a tükör előtt meztelenre vetkőzve, vértől piros bugyiját dörzsölve a kosztól elszíneződött vízben.

Aztán minden eltűnt, akárha kiköpték volna a fejét, mint egy félig elszopogatott, nedves, forró és üres karamellát.

Még kábult volt Max távozása után, és tudta, hogy a többiek már fél perce nézik őt, ahogy mereven bámulja a malom ablakait, de semmi kedve nem volt mesélni. Inkább arra volt kedve, hogy felálljon és hazafusson, hogy találomra kinyissa a példatárat, és mint fürdőbe, belépjen a számok rendezett világába. Ám erre nem volt idő. Hirtelen suhogást hallott bal felől, a sikátor irányából, mely elválasztotta Del házát a Iulicától. Egy halvány árnyék siklott át az úton. Sándina volt az, aki feléjük tartott, rekedt hangján mondikálva, s arra vigyázva, hogy ne csapjon túl nagy zajt.

– Lássuk csak, ki ténfereg itt ebben az órában, ki nem tud aludni! Á, szóval ti! Te vagy az, Adela? És Iulica! Mit csináltok itt ilyenkor, hogyhogy kiengednek titeket a házból éjjel kettőkor?

– Még nincs két óra...

Sándina odaért melléjük, és észrevették, hogy vállán átvette zsákot cipel. Apró léptekkel haladt, szinte futva, és nyilvánvaló volt, hogy nem akar megállni. Alig hagyta el négyüket, amikor a sikátor felől felharsant Grigore rongytépésre emlékeztető hangja:

– Ki vagy? Ne mozdulj!

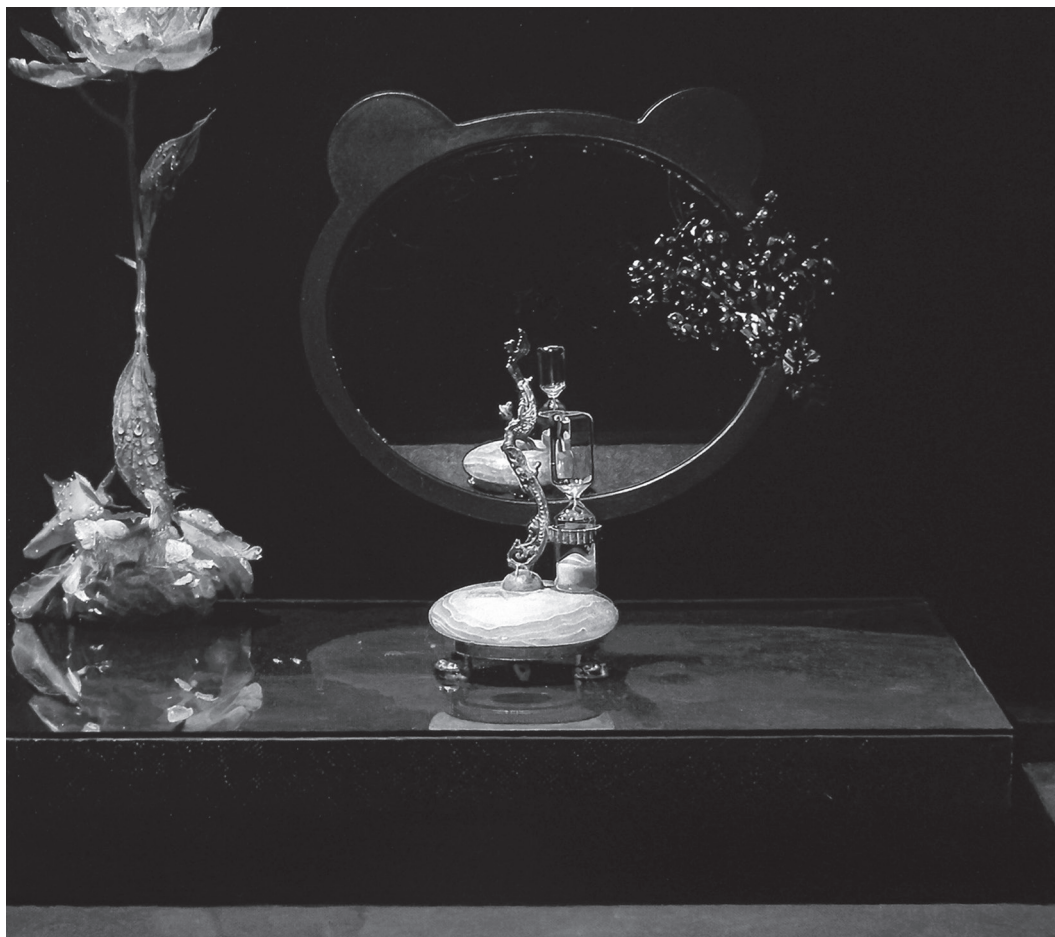
Ezt követően bakancstrappolást, mezít-láb csoszogást, suttogást, pisszegést lehetett hallani, majd a villanyoszlop mögül felbukkant Ioniță Trandafir, aki könyörögni kezdett Grigorénak:

– Ne büntessen meg, főnök, egy kis búza mindössze, és még csak nem is az enyém, csupán egy tarisnyányi, nincs ahonnan kifizessem!

– Mintha kifizetésről lenne itt szó! Eljárást indítok ellened!

Ioniță ledermedt, a milicista pedig már-már baráti hangon magyarázatot fűzött előbbi kijelentéséhez:

– Hűsölni fogsz! Kész, vége a büntetéseknek! Mostantól mindenki, aki meglopja a közvagyont, dutyiba kerül! Felső utasítás!

Still Life with Mirrored Flower

SZENKOVICS ENIKŐ fordítása

KORPA TAMÁS

Balkon de Cluj

parabolák tányérsapkái az erkély
borzolt betonketrecén, ez az arborétum.

a kisplasztika visszeres szárnya beburkolja
a virágcserep inkubátorát.

egy minimalista vonás
a homlokzat téglafalán a rács.

az elosztón a forgalom torlódik keletre.
kereszt van. a bazilika pálcavékony keresztje.

Hotel Lucy Star, Str. Giordano Bruno 25.

fogtad magad és kiléptél az ajtón.
felporszívóztam utánad mindent.
a ruháimat a gardróbban hagytam s az éjjeli-
szekrénykén a könyveimet.
a bőrönd fegyelmezetten állt lestoppolt kerekein.
a porzsákat vittem magammal.
egyedül a porzsákat a repülőre, mint egy heveny kézi-
poggyászt.

Bistro 1568

a tobazzal fűtött kályha lapjain gesztenyék sülnek
a saját levükben,

s te leereszted a csésze mélyére,
mint egy vasmacskát, a tea-
tojást.

Látogatás az örménynél

sasoknak és egerészölyveknek belépni tilos.
ezek a piktogramok fogadtak köszönés helyett.
az üzletben idős fotelében dorbézolt az örmény. ivott és
két korty között megállás nélkül beszélt, de nem tudni,
kihez.
olyannak tűnt, mintha fogaival hagymaszárat aprítana
a reggelihez.
Az erdei madarak hangjai, ez volt a címe a könyvnek,
amit ajándékba vittem.
tudtam, szárnyasokat is árul, kizárólag pintyeket.
kedvtelven nyomogatta a madarak hangmintáit
a könyvben,
de közben a szája járt, s a pintyek alétlan pihegtek.
az északi falat préselt rózsalugas díszítette.
a jereváni szülői
ház kertjéből, hirtelen erre tippeltem. a déli falat vörös-
fenyő silécek. talán az egyik téli olimpián
szertáros lehetett...
ekkor elszakadt bennem valami, habzott a fülem,
és benyomtam a könyvben az egerészölyv gombját.
rám nézett az örmény, dörögött tovább.
a pintycsőrökig kúszott fel a pánik,
s a ketrechen elszabadult a csipogó indulat.

Idol and Offering ('God Is a Lobster'). Részlet

Kopp-kopp

(tananyag a Securitate esti iskolájából)

1. az eljárás alatt a faliórát kivezetjük a teremből, nehogy a mutatók éktelen percegése megzavarja a pillanatnyi csöndet.
 2. földrengésbiztos székhez rögzítjük a célszemélyt.
 3. kérdezgetni, vitába szállni vele, rálegyinteni ebben a szakaszban fölösleges.
 4. elég, ha egy határozott mozdulattal a fejére húzzuk a kivájt, lárváktól hemzsegő, aprócska fatörzset.
 5. mintha megkoronáznánk, olyan.
 6. következhet egy rövid, akklimatizációs szünet,
 7. mielőtt szabadon eresztenénk a kiéheztetett harkályokat,
 8. s azok fojtott dühvel, mintha sértett fodrászok lennének, nekilátnak a törzsnek.
 9. egyetlen főállású földrengéssé lesz a fej.
 10. 600 agyrázkódás 60 mp alatt.
 11. az érv- és érzelemközpontokra fejtenek ki visszafordíthatatlan hatást füllel alig követhető sűrű kopácsolásukkal, kopp-kopp.
 12. ennyi idő elegendő nekik, hogy kigyomlálják a gondolatokat.
 13. az eljárás akkor sikeres, ha bár semmiről sem kérdeztük még újra a célszemélyt, ő előre mindenre igennel felel.
- +1 egy marék konyakmeggyel eresszük haza.

MĂRCUȚIU-RĂCZ DÓRA

A téma az utcán hever, és nem viszi haza senki

Lukács Csaba egy 2013-as interjújában¹ azt nyilatkozza a minőségi újságírásról, hogy egy jó történetnek mindenképp „utána kell menni”: el kell látogatni a helyszínre és dolgozni kell rajta, nem érdemes az ilyesmin spórolni. Az igazán jó történet ugyanis mindig megtalálja az olvasóját (vagy a *Gyökérkeresők* esetében nézőjét). A kései kommunizmus szökéshulláma-it vizsgáló *Határon* (2016) után Lukács Csaba újabb csontvázat hoz napvilágra a történelmi nagyszekrényből, ezúttal az alcímben is jelölt „ezredvégi emberkereskedelmet”. Hogy a külföldi örökbefogadásra „exportált” gyermekek tízezreinek lennének olyan történeteik, amelyek kíváncsi fülekre találhatnak, ahhoz nem fér kétség (ahogy ahhoz sem, hogy kevesen hallgatták meg őket mostanáig): merész, hiánypótló dokumentum ez egy kor sajátos tragédiájáról. Bárhol is élnek, az árva gyermekek egy ország jól látható emberi-erkölcsi kudarcának jelölői, és hiába „seprik” őket új közösségekbe, ha akarják, bárholnan hazatalálnak. Ebből adódóan rendkívül nehéz egy ehhez hasonló témakörhöz közelíteni.

KINEMATOGRÁF

Nem hiába állítja François Truffaut ironikusan, hogy a dokumentumfilm a leghamisabb film mind közül. Olyasvalamire törekszik, amely gyakorlati megvalósításban lehetetlen: objektíven és pontosan bemutatni a Valóságot. A *Gyökérkeresők* esetében is egy klasszikus dokfilm-paradoxonnal találkozunk: ugyanis a narratíva végletesen különböző irányokba billenhet el annak függvényében, miképp éli meg valaki a találkozást biológiai szülei-vel. A film első perceiben egy korabelinek szánt tévéképernyőn rövid gyorstalpalót kapunk a kommunista rezsim nagy volumenű „gyermekörökségéről”, amely teljesen megbénította a hazai árvagondozást (fontos kiemelni, hogy a gyermekotthonokban ragadtak többsége ráadásul nem is árva). Nem meglepő ez egy olyan országban, amelyet elzártak a fogamzásgátlás és terhességmegszakítás legális opcióitól (nem beszélve arról, hány anya veszítette életét egy sikertelen próbálkozás során), így az árvaházakat és gyermekotthonokat – bőven kapacitásukon túl – ellepték a segítségre szoruló gyermekek. Ceaușescu bukásával viszonylag enyhültek a médiakorlátok, hamar fény derült tehát az árvaházak (különösen a menthetetlen

vagy fogyatékkal élő gyermekeket gondozó intézmények) válsághelyzetére, amely erős sajtóvisszhangot és szolidaritáskampányt idézett elő nyugaton. Ugyan a Ceaușescu-rezsim alatt is működött egyfajta gyermekexport, a kilencvenes évek elején még több jómódú szülő akart romániai gyermeket örökre fogadni – Románia pedig ezt felismerve, azonnal alkalmazkodott a piaci igényhez (akár még hotelekben is árultak örökbefogadható gyermekeket).¹

Ebből az alaphelyzetből kiindulva követi a *Gyökérkeresők* több, Romániából örökbefogadott fiatal családfelkutatásának történetét Székely Zsuzsanna pszichológus kommentárja kíséretében. A film egyik központi figurája George Anderson (eredeti nevén László Zsolt), egy székelyföldi születésű huszonéves, aki az internet segítségével felkeresi vér szerinti szüleit a filmben ugyancsak bemutatott, Ileana Băiescu által alapított és menedzselte *Románia sosem feledett gyermekei* elnevezésű Facebook-oldal és önkénteshálózat segítségével. Az interjúk során egyre árnyaltabbá válik egy-egy külföldön örökbefogadott gyermek családi háttere, amint a vallomások elkezdnek ellentmondani egymásnak. George esetében vér szerinti anyja végig tagadja, hogy lemondott volna gyermekéről (nem írt alá semmilyen papírt erre vonatkozóan, fiát rég halottnak hitte), erre pedig a gyermekotthon vezetőségének valamása cáfol rá a problémáspéktrum egy másik nézőpontjából. Ez a többszólamúság érezhetően a film legerősebb vonása, jól tükrözi a lukácsi „utánamenés” elengedhetlenségét: a *Gyökérkeresők* ugyanis nem fogalmaz meg értékítéletet, csupán hangot ad mindegyik oldalnak. Ehhez mérten arra a kérdésre se kapunk választ, hogy lehetséges-e a happy end egy ilyen történetben? Milyen árat fizet a közös múlt vagy kultúra nélkül, viszont anyagi-emocionális biztonságban felcseperedő gyermek felnőttkori nyugalmaért?

Hasonló narratívát követ Logi Jenkins-Lager története, bár kevésbé részletegazdagon bemutatva. Logi élettársa kíséretében tér haza, hogy találkozzon szülei-vel: sírva egymás ölébe esnek, ahogy ez lenni szokott, és bár az örökbefogadott gyermekek közül szinte senki sem beszél a szülők nyelvét (vagy csak kezdő szinten), annyit, hogy „mama”, mindenki megért. Ezt mintha programpontosan az erdélyi nyomorfalvak romanticizált ábrázolása követi: a falun végigsörtető tehéncsorda megcsodálása, a népes cigánycsalád bemutatása (majd egy balul sült kísérlet a komikumra, amikor az operatőr megkérdezi a családfőt, hogy a sok fiatal lány közül melyik a felesége), lezárásképp pedig Logi egy cigányszoknyát kap annak emlékére, hogy ki is ő valójában. Egy adott ponton még el is hangzik a frázis: „itt minden gyönyörű”. Ez a megközelítés ugyan magyarázható azzal is, hogy az örökbefogadott gyermekek is hasonlóan torzított, idealizált képet gyártanak biológiai szüleikről, ebben érezhetően kezd hatásvadász technikákhoz nyúlni a film. Ettől pedig nem csak képileg válik giccsessé (például az említett digitális tévékeretet illetően, az interjúk szándékosan „régifilmszerű”, fekete-fehérre effektelésében vagy abban, ahogy hulló fa-

levek vágóképein keresztül szemléltetik az örökbefogadott gyerekek „gyökér nélküli” létének tragikumát), hanem helyenként tartalmában is. Mintha a gesztusok is ko-reografáltak lennének – különösen gyanús például George első találkozása az édesapjával, amikor is egy rövid szóváltás után egy szívformát a kezéből (majd gyorsan kitekint a kamera felé).

A vér szerinti szülőkkel való találkozás főbb veszélyeit Izidor Ruckel, egy Amerikában nevelkedett romániai árva mutatja be nagyszerűen: az ugyanis csak a jéghegy csúcsa, hogy gyermek és szülője más-más nyelvet beszélnek és kénytelenek jelnyelven vagy tolmácsolásokon keresztül kommunikálni. Amint említettem, a gyermekek egyfajta lojalitásból fakadó, mélyen idealizált képet alkotnak a vérszerinti szülőről, épp ezért sokaknak traumatikus lehet az első találkozás a mégsem-ideális valósággal. Rendszerint mindkét fél eljut arra a felismerésre, hogy betemethetetlen kulturális-társadalmi szakadék tátong közöttük, az egymás nélkül töltött idő pedig bepótolhatatlan – így fokozatosan elhidegül az évekig kutatott kapcsolat. A *Gyökérkeresők* mindvégig megtartja a tisztas távolságot interjúalanyaitól, nem ítélik meg és nem von le következtetéseket mások helyett. Rendkívül fontos kordokumentum, hiánypótló vezértéma, amely sajnos közepszerű, helyenként zavaró, identitásában bizonytalan kivitelezés formáját ölti. A lehetőség természetesen mindig adott, mint bármely dokumentumfilm esetében: hogy valaki jobban, többet és többféleképpen „menjen utána” annak a történetnek, amely eddig csak az elveszettnek vélték hallgatásában létezett.

Gyökérkeresők – ezredvégi emberkereskedelem, színes, magyar–román dokumentumfilm, 50 perc, 2019. **Rendező:** Lukács Csaba. **Narrátor:** Gáspár István. **Operatőr:** Marossy Géza, Novák Péter Sámuel. **Zene:** Szabó Imre. **Producer:** Novák Lajos.

Jegyzetek

¹ Interjú Lukács Csabával az Erdélyi Figyelőben, 2013: <https://www.youtube.com/watch?v=f-YF29Fdc4Q>

² Lukács Csaba: *Vásár a szállodában: több tízezer gyereket vettek meg Romániából*. Magyar Hang, 2019. <https://magyarhang.org/kulfold/2019/03/31/gyerekvasar-tobb-tizezer-gyereket-vettek-ki-romaniabol/>

Generációs útkeresés a virtuális színházban

Legutóbb arról beszéltem itt, a *Helikon* Theátrumában, hogy a színház, egyedülként a művészeti ágak között, nem tudott rögtön alkalmazkodni a karanténkörülményekhez, vagyis nem tudott átköltözni a virtuális térbe. És arra a következtetésre jutottam, hogy leginkább azért nem, mert a színház számára, akárcsak a vallásos rítusok számára, a tér valamiképpen szakrális, és ezt a szakralitást csakis a fizikai jelenlét tudja aktiválni. Azt is írtam akkor, hogy rövid idő kérdése, mikor talál a színház legitim megoldási javaslatot erre a kihívásra. A Balogh Attila – Benedek Zsolt rendezőpáros elő is állt egy működő javaslattal. A nagyváradi Y gyakorlatilag formává teszi ezt a bizonyos kihívást, és a probléma formává változtatásával el is kezd működni az egész.

Azt láttuk, hogy a régi előadások felvételeinek streamelése nem válasz, és az sem igazán működik, hogy a nézőtérre beteszünk egy kamerát. De mi lehet az a virtuális tér, amit színházi térré lehet alakítani? Hogyan lehet a színház terét virtuális térré alakítani?

THEÁTRUM

A címbeli Y elsősorban az Y-generációra utal, az előadás a főszereplő, Eszter, a frissen diplomázott, médiaszakos lány egy napját mutatja be, de saját perspektívából. És a saját perspektívát itt nagyon szorosan kell érteni: Román Eszter színésznő fejére egy GoPro kamerát erősítenek, a néző ennek a képét látja otthon, a laptopja előtt ülve. Ez a kamera az, ami megadja a formát, és részben ez az, ami fel is oldja a látszólagos paradoxont. A színház klasszikus szituációja a *voyeur*, a „negyedik, láthatatlan fal”, amin keresztül lát a néző. Ezt persze különböző módszerekkel már lebontotta magában a színház, a néző sokféleképpen való bevonásával, és úgy tűnik, hogy a *pov*-perspektíva, a lehető legközelebb való bevonás is működik. Ez a totális közelítés visszatérés is a néző mindentudó pozíciójába, de megfeleltethető a néző rituális bevonódásának is: a színész maszkja, a szellem végső soron, aki megszállja a jelmez és a maszk viselőjét, maga a néző lesz a GoPro mágiján keresztül. Ez a totális közelítés az előadás dramaturgiáját is meghatározza, lehetőséget ad, hogy a színház ne „harmadik személyben”, hanem „elsőben” meséljen.

Eszter édesanyjával és testvérével lakik, az adott napon épp ünnepi, családi-baráti ebédre készülnek, az ünnepezt Eszter, aki az összegyűlteknél levetíti friss diploma-filmjét, amelyik egy lánnyal, Helgával szövődő szerelméről szól. Ez aktivál egy csomó világnézeti konfliktust, amely nagyrészt a boomer és Y generációk általános konfliktusának felel meg, és persze felkavar egy csomó személyes traumát, érzelmet. Ez a része a szüzsének egy konyha-nappali-szerű térben történik, amit egy nagy asztal határoz meg. Két további helyszínt is berendeztek a Szigligeti színpadán. A második Eszter szobája, ahol önmagával, telefonjával, vagy telefonon édesapjával tölti az időt, és egyfajta belső monológyszerű dramaturgia alakítja az itteni részeket, ami időnként kinyílik a digitális kommunikációval. A harmadik helyszín Helga szobája, a vele folytatott valós vagy képzeletbeli, fizikai vagy telekommunikációs interakció itt zajlik.

De mi az a virtuális tér, amit színházi térré lehet alakítani? A fejre erősített kamera képe az, ami behozza azt az esztétikai világot, ami, legalábbis az Y generáció számára, ismerős virtuális tér, és ez a videójátékok világa, a számítógépes szimuláció, a szerepjáték. A GoPro gyakorlatilag önmagában egy betölthető virtuális térré alakítja a fizikai színpadot. A három helyszín egy játék három helyszíne, és az előadás alatt egy jó ideig úgy is tűnik, hogy, akárcsak a számítógépes játékokban, itt sem lehet kitörni ebből a leprogramozott, illetve a színpadi konvenció által meghatározott, az univerzumhoz képest mindenképp szűk térből. A rendezés rá is játszik erre a játékpárhuzamra, beemeli az esztétikáját, először finoman, aztán egyre egyértelműbben, az ételestálok felborításának-eldobásának jelene már teljesen az a világ, a tárgyak mozgása, dinamikája a térben, aztán elérünk a hangosan felröhögős részhez, mikor Eszter a kezében lévő láncfűrész pontosan úgy cseréli le egy puskára, mint a játékokban, a néző képernyőjének felső sarkában pedig megjelenik közben a váltás, számítógépes grafikával. Itt már teljes és valós a színházi és a virtuális tér kontaminációja.

Hogyan lehet a színház terét virtuális térré alakítani? Ugyanezzel a huszárvágással. A kamera a főszereplő fején a színház valós, színpadi terében van, a képernyőn így a színház tere de facto alakul virtuális térré, de már annak sajátosságaival, esztétikájával, hogy az átalakulás meg is történhessen. Ez talán még mindig nem lenne elég, hogy az előadás színház lehessen, mert itt van még az idő kérdése. A váradiak itt megtartották a színház idejének szakralitását, a bemutató élőben ment, és ez a valósidejűség hozzájárult ahhoz, hogy az előadás autentikusan *megtörténhessen*.

A három említett helyszín tehát három helyzetet jelent Eszter számára, a család, a szerelme és apja-önmaga aktiválódnak az adott játékpillanatban, mikor a szereplő látóterébe kerülnek. Mindhárom helyszínhez-szituációhoz kötődnek külső vagy belső konfliktusok. Az akciót azonban ezeknek a konfliktusoknak a kezelése vagy nem kezelése viszi előre. Eszter számára (hasonlóan a képi világhoz) egyre inkább összekeve-

rednek a különböző valós és virtuális terek, a multitasking ide-oda klikkelése megtöri a fókuszát, a határ kezd elmosódni a valóság, a digitalitás és a szereplő-néző gondolatfolyama között. Y-generációs tapasztalat. Ebből a konkrét pánikból Eszter próbál menekülni, a színház/játék tere két ponton is megpróbál kinyílni önmaga bezártságából, egyszer az apja felé/az utca felé (ám ez is éberálomszerű csapdának bizonyul). A legvégén pedig a nézőtér felé.

A megformált karakterekkel kapcsolatban vannak fenntartásaim, kissé kétdimenziósra sikerültek, de ez lehet alkotói szándék szándék is a digitális esztétika miatt. Nem úgy tűnt, hogy túl nagy kihívás a színészek számára. Ez persze nem vonatkozik Román Eszterre, aki gyakorlatilag úgy játszik el egy főszerepet, hogy az arca, teste nem látszik, csak egy-egy pillanara tükröződik. A színész testét a színész tekintete veszi át a játéktérben, a hangja és az általa látott tér mozgatása marad meg eszközeként. Nehéz kihívás, a színész szerintem teljesen működően megoldotta.

Az Y fontos rétege a zene, mind Keresztes Gábor pszichedelikus színpadi zenéje, mind Moldován Blanka pszeudo-musicales dalbetétei illeszkedtek az előadás paradox esztétikájához, ahogy a díszletek-jelmezek is: a digitalitás és álom, a neurózis és *bugok* egymásba oldásához. Virtualitás a forma, a technika és az esztétika révén, ritualitás az idő és a kamera-maszk, a néző, mint a színészt „megszálló tudat” révén, és a kető egyszerre a színház révén. Bátran kísérletező, a keresés során új, működő színházi megoldásokat találó, tehát jó előadás.

Nagyváradi Szigligeti Színház. Balogh Attila – Benedek Zsolt: **Y. Rendező:** Balogh Attila, Benedek Zsolt. **Szereplők:** Román Eszter, Trabalka Cecília, Pitz Melinda, Molnár Júlia, ifj. Kovács Levente, Kovács Enikő, Tötös Ádám, Gajai Ágnes, Sebestyén Hunor, Kiss Tamás, Kocsis Gyula. **Dramaturg konzulens:** Kárpáti Péter. **Díszlettervező:** Golicza Előd. **Jelmeztervező:** Kiss Zsuzsanna. **Zeneszerző:** Keresztes Gábor, Moldován Blanka. **Koreográfus:** Györfi Csaba. **Ügyelő:** Vajda Zoltán.

LACZKÓ EMŐKE

Miért kell megfelelni?

Czakó Zsófia bemutatkozó kötete végig magában hordozza az ismerős, az otthonos, átérezhető és az idegenség, az idegenbeli otthonkeresés kettősségét. Első olvasatra minden a névtelen főszereplő körül forog, hiszen a narráció finoman összehangolt elegyévé válik az elbeszélő gyermeki emlékeinek és – vélhetőleg – a jelen benyomásainak, melyek a mindennapok belső monológjaihoz hasonlatosan egészséges iróniával és a legőszintébb módon ragadják meg az olyan mérföldköveket, mint a gyermekkorban idealizált felnőttek egyszerű, halandó embereké zsugorodása, a vallás misztériuma vagy az énkeresés a folyamatos elvárások és megfelelési kényszerek rendszerében.

A *Nagypénteken nem illik kertészkedni* című kötet nem hívja fel magára a figyelmet, azonban meglepő címmel indít, ami összeegyeztethetetlen ezzel a mélykék, fiatalos, csak burkoltan a szövegekre utaló borítóval, és szinte a könyv végéig eljut az olvasó, mire felkapja a fejét a címben is elhangzott szavakra. Habár ezt nem követi megvilágosodás, nem derül ki, miért pont ez a pár, családból kiragadott szó bír nagyobb jelentőséggel. A kötetben a két elbeszélői szál tizenkilenc novellát fűz egybe, de a narrátor mindvégig ugyanaz a személy marad, hangja pedig szabályszerűen váltakozik a gyerek és felnőtt perspektívájából, egyszer az egyik, majd a másik szemszögéből megírt novellák követik egymást, bizonyos időbeli linearitást is betartva. A novellák szerkezete keretesen rendeződik, a különböző nézőpontok ugyanazt a félelmet átírva helyezik mélyebb szintre az elbeszélések vonulatát, s mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy már-már kisregény-nyé emeljék a kötetet.

kritika

A főszereplő és egyben a narrátor személye úgy marad rejtve, hogy közben az olvasó elé tárja tiszta gyermeki, majd a felnőttek önmagukkal szemben is csak fokozatosan megjelenő őszinteségével életének minden apró részletét, miközben szépen lassan minden biztosnak hitt pontot megkérdőjelez maga körül: a családját, az olasz barátját, a valláshoz való hozzáállását, a jelenlegi otthonát, Milánót, a mindennapos jegyeladást a dómra, egyáltalán a saját énjét és tetteit. Mindezt teszi hol egy kisgyermeki, utánzó visszhang formájában, hol pedig egy mindig is tiszteletudónak és illedelmesnek nevelt, berögzült hangon, ahonnan azonban a kötet vége fele közeledvén egyre inkább felülkerekedik a kezdetben csak burkolt irónia, mígnem keserűen humorosnak, de fájdalmasnak ható megkérdőjelezésekben fakad ki – egyszer például nagyon találóan egy gyónási jelenetet megidézve (*Barátom anyósa*).

A kötet kétségtelenül legnagyobb eredményévé maga az elbeszélés mód válik. An-

nak ellenére, hogy tulajdonképp két karakter, egy kislány és egy felnőtt nő (belső) hangjának folyamatos váltakozása adja meg a szövegek elbeszélői fonálát, a novellák egészként tudnak működni, szükséges különbségeik ellenére megőrzik közös ritmusukat. A gyermeki hang szabadságára minden kihívás ellenére itt szükség is van, ha maga az író személyéhez is oly közel álló elbeszélőről, általa is megélt lelki, szellemi tartalmakról van szó, mint például egy szeretett, de fanatikus nagypapa képeinek lefestése, vagy mint a valláshoz való kritikus viszonyulás. A *Nagypénteken nem illik kertészkedni* gyermeki hangja szerencsére nem válik a másik elbeszélői hang áldozatává, sőt, talán hangsúlyosabbá is válnak az általa leírtak; nem kap hihetetlenül túl felnőttes vagy épp túlságosan lebutított mondatokat, az egész karakter hiteles és végtelenül őszinte.

A gyermeki elmesélésen keresztül fokozatosan nyílik meg az olvasó számára a sajátos magyar otthon, család és városi környezet – keretbe foglalva magyar filmet, zenét, híres írókat –, idézve az apránkénti megismerést, novellánként mintegy mellékesen rajzolja meg a gyermeki hang először a nagyszülők szobáit, a gyermeki félelem tárgyát: a robusztus cserépkályhát mint orosz katonai tankot, a vásárnapra szentmisét, az udvarukat vagy a balatoni nyaralások kiragadott emléképeit. A gyermeki hangon rögzült emlékek szabad folyásban, tisztán kerülnek felszínre, valóságként megragadva az olykor csacsogós, felnőtt-imitáló végtelen mondatokat. Ennek ellenére az elejtett szavak által – „apukám, aki nem szeretett bemenni a mamáékhoz, mert ott mindig csak rohadt kommunistákról lehetett beszélgetni a papával” (27.) – lassanként szépen kirajzolódnak nemcsak a családi viszonyok, hanem az akarva-akaratlan megfogalmazott kritikák is. A kötet remekül kihasználja a gyermeki narráció ezen kiskapuit, hogy az oly közelinek érzett családtagok hitelesen jelenjenek életre, de mindvégig meg tudja őrizni azt a szeretetteljes hangot, ami feltétel nélküli egy kisgyereknél. Mindez leginkább a kis unoka és a papa között megvalósuló szoros kapcsolat lefestésében válik igazán kiemelkedővé, olyannyira, hogy a nagypapa minden emberi gyarlósága és hibája ellenére a kötet végére szerethetővé válik azáltal, hogy eléri: az olvasó magáénak érezze.

A kötetbe a nagypapa és az unokában gyerekként elültetett katolikus nevelés tapasztalata révén kerül be a vallás, ahogy a címből is következtetni lehet, egészen explicit és a legmeglepőbb módokon. Czakó Zsófia megtalálja azt a biztonságos, tiszteletteljes, ugyanakkor kérdésfelvető aranyközéputon haladó hangot, mely mind a gyermek, mind a felnőtt elbeszélő által hitelesnek tud maradni. Nem próbál válaszokat adni, de a folyamatos keresése a vallás vagy talán a hit misztériumának egy mélyebb szálon folyamatosan átszövi a kötetet: a gyermeki én egészségesen logikus kérdésfelvetéssel ártatlanul beleütközik egy-egy hitigazságba, mégis talán ekkor a legőszintébb és legtisztább az, amit vallásnak nevez, míg a felnőtt én a milánói dóm sarkán egyszerre befogadja és megkérdőjelezője a folyamatosan ott megforduló hívek, turisták és az egyháznak dolgozó, állandó emberek szimbiozisanak.

A felnőtt karakter hangja egyértelműen sokkal kiforrottabb, s habár igyekszik hanyagolni a gyermeki énből ismerős végtelenített mondatokat, olykor indokolatlanul is felveszi azok ritmusát, míg máskor épp ezek adják ki legjobban a belső, felgyülemlett feszültséget, amit ez a kötet magával hoz. A „felnőtt” novellák szerencsére a kötet vége fele folyamatosan válnak egyre mélyebbekké, már nem csak az elbeszélő jelen helyzetének a leírása és bizonyos szempontból a kényes megmagyarázása, a szórakoztatóan ironikus, olaszok között megélt „történetek” válnak az elsődleges mondanivalóvá. Megragadja azokat a mindennapi észlelési képeket, amelyeket egy ilyen vallási szempontból kiemelkedő hely, a milánói dóm tere nyújthat. A kötet ezen részei csupa őszinteség, pezsgő életet alkotó pillanatképek és mozaikgondolatok. Szerves, pulzáló részenként állnak össze a nap mint nap szembejövő emberi arcok és történések, a tömegekből ragad ki életigazságokat, melyek olykor kelő iróniával társulva görbe tükröt tartanak – „szívesen segítenének, de nem pont itt, nem pont most, nem pont ennek az embernek, hiszen most oldozták fel őket, és ők szeretnének békésen és zavartalanul távozni ezzel a feloldozással Isten házából” (63.).

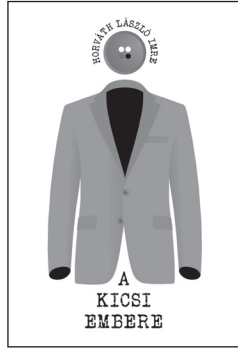
Czakó Zsófia kötete két, térben és időben egészen távol álló világot fog össze, ennek ellenére hangulata megőrzi egységességét a megteremtett személyes utalási rendszeren belül, remekül átadja a magyarságérzetet a nosztalgikus gyermeki képek kiragadásával, ugyanakkor képes hitelesen belelátni egy másik kultúrába is. Az utolsó, keretet is alkotó novella szépen összesodorja a két szálát, a kötetben említett szereplők, az iskolás helyszínek, a gyerekként oly misztikusként megélt tárgyi elemek, minden újraértékelődik, a visszatérés megélése és a félelmekkel való szembenézés mesterien borzongató és fájdalmas leírása nyit vissza nemcsak az eddig elbeszélte életre, hanem az egész kötetre is.

Czakó Zsófia: Nagypénteken nem illik kertészkedni. Scolar Live, Budapest, 2019.

A tökéletes antihős

Horváth László Imre: A Kicsi embere. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2019.

Nagyon erős mondatokkal indul Horváth László Imre regénye, miszerint: „A történelem bűnözők története. Minden más elképzelés róla naiv ostobaság. Olykor persze ártatlan, tiszta szívű emberek is a történelem közelébe tévednek [...] őket a történelem szinte azonnal és ocsmány módon ledarálja – még inkább, természetes módon bűnözővé változtatja.” A regény valójában ennek a felütésnek a bizonyítása kíván lenni, amennyiben végigtalpal a 20. századon, 1912-től, a Horthy-korszakon keresztül egészen a magyarországi kommunista diktatúra végnapjaiig. Mэгhózzá egy olyan tökéletes antihős nézőpontján keresztül, aki maga is kiszolgált minden rendszert, mind egyikben abszolút győztesként lubickolva pénzügyi zsenialitásának és amoralitásának köszönhetően.

tartásai, felkent papjai. Ezek mind ott vannak a regényben. Igazi fénykora, kivirágzása ennek a típusnak a kommunista diktatúrában jön el, amikor is Péter Gábor, az az a regényben „Kicsi” fedőnevet viselő államrendőrségi vezető ember lesz. Igazi kaméleonként figyel, átlát mindenkin, éles meglátásokkal mesél a diktatúra ostobán aljas sakkjátszmáiról. Viszont – ez nagyon fontos – ő is csak egy közülük, a játszma egyik figurája. Vezérek jönnek-mennek – a diktatúra saját portáján belül is tisztogat –, Utisz marad. Pénz ugyanis mindig, minden rendszerben és mindenkinek kell. Utisz mindeközben maga is jól él, sőt, ahogy mondja, még jobban, ugyanis a zsidó, Medák Gedeon, Budapest mágna, pénzemberre tanulóévei kezdetén beavatja a jól élés rejtelmeibe. Ezzel szemben a kommunista vezéreket – ahogy mondja – csak hentergő disznókká változtatja a pénz.

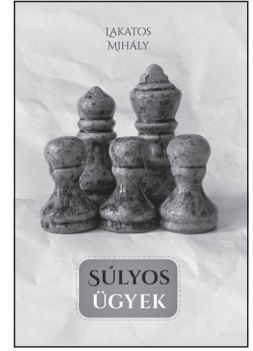
Az olvasó a regény olvasása közben átadhatja magát a szinte kellemes borzongásnak, lám-lám, ilyen a sátáni amoralitás... Egyszerre lehet példázatként olvasni – a regényben megemlített történelmi események valóban megtörténtek –, a morálnélküliség természetrajzoként, valamint a főhős nézőpontjából előadott sztoriként, a cinikus pénzember történelmi meglátásainak szórakoztatóan izgalmas történeteként.

Megmaradni a helyes úton

Lakatos Mihály: Súlyos ügyek. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2019.

Lakatos Mihály kötetbe gyűjtött tárcáit olvasva először az ujjongó öröm lett úrrá rajtam, mert hát napjaink érték- és mindenféle változástól sújtott világában végre egy üdítően „normális” hang, amely ráadásul még humoros, néhol (ön)ironikus is... Végre igazi tárcákat olvasok, ami bár a mindennapok apró-cseprő ügyeiről szól, a megélt élet keserédes történéseiről, de úgy, hogy egy szilárd értékekkel rendelkező tudat fókuszál mindent, ami a beszélővel történik, vagy amit maga körül, a világban tapasztal.

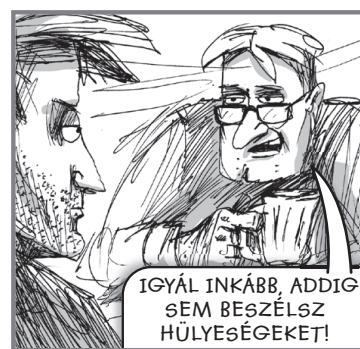
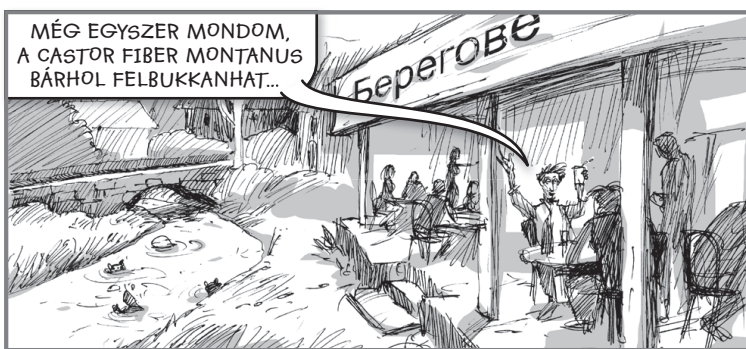
Aztán a kötet sűrűjébe hatolva ez a hurraóptimizmus kezdte átadni a helyét a kételkedésnek, sőt néhol a bosszankodásnak. Meglehet, kötetként, egymás után olvasva ezeket a tárcákat valahogy súlyosabbak, gondolati-világnezetű tartalmuk jobban rátelepszik az emberre, mint egymástól elszigetelten, egy-egy újság hasábjain olvasva. De miről is van itt szó? A tárcák témáit az élet hozza, és az élet ilyen-olyan dolgaihoz kapcsolódó értelmező viszonyulás. Ehhez még hozzájön a beszélő sajátos helyzete, székely gyökerekkel, hagyományokkal rendelkezik, viszont felesége dunántúli, családjával maguk is Budapesten élnek. A kultúrák közti átjárás, néhol rövidzárlat is ott van témaként. Milyen az, amikor egy öttagú család a fővárosba költözik, és át kell rágniuk magukat a bürokrácia kásahegyein? Az eltérő kulturális háttér mennyire hidalható át a házasságban? Román–magyar, erdélyi magyar–anyaországi magyar viszony, a diktatúra hatásai, digitális világgal való árnyékbokszolás, a tanítás, gyereknevelés kérdései, más-ság, nemi kérdések, meglefelvonulás, állatvédelem és még sorolhatnám azokat a témákat, amelyek rengetegében a magát Ábelnek nevező beszélő utat vág. Ez így teljesen rendben van. Miért hát a bosszankodás? Mivel a beszélő hang nem kevés meg-

győzőerőt mozgósít – és az olvasó is boldogan hagyja magát meggyőzni a minden szélsőségtől mentes normalitást felismerve –, néhol olyan saját véleményt is ebbe a meggyőző retorikába csomagol, amely nem feltétlenül számíthat konszenzusra. Gondolok itt az olyan törvények, rendeletek elutasítására, mint a „zárt helyen ne cigarettázz” törvényre, az általános iskolában bevezetett szöveges értékelésre, de az olyan nem választott élethelyzetek kapcsán is sikamlós területre téved, mint a magány vagy a homoszexualitás. Mivel a beszélő olyan értékek mentén rangsorol, mint a keresztény konzervativizmus, az erdélyi, székely (családi) hagyományok, vagy általánosabban a „józan paraszti ész”, néhol ezen tekintélyre hivatkozva túlságosan rövidre zárja, ezzel az elemzéstől vagy esetleg az éppen feloldó humortól zárja el az utat. Ha belegondolok, nemcsak a Székelyföldön, de a Partiumban is így bélyegezték meg a magányos férfit/nőt („vénlányt”): „megmaradt magnak”. Ez az elnevezés viszont nem disztigvál, beletartozott az is, aki saját hibáján kívül maradt egyedül. Mert mi van akkor, ha valaki keresztény értékeket vall, maga is szeretne részesülni a teremtés folyamatában, de önhibáján kívül maradt egyedül? Úgy gondolom, ezen a területen több árnyaltságra, (ön)reflexióra és végső soron tapintatra lenne szükség.

FLEISZ KATALIN

Ahol a hegyi hódok

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Hangfelvétel-múzeum 4.

Ha igazolásra szorulna, hogy a száznyolcvan esztendeje született Pjotr Iljics Csajkovszkij legnépszerűbb szimfóniája, a 74-es opuszszámot viselő „Hatodik” (vagy közismertebb nevén a *Pateticeszkaja*, Patetikus) szimfónia képes vallási mélységű révületet ébreszteni egy sok száz fős hallgatóságban, az a 47 másodpercnyi vastag csend, amely az utolsó tétel záróhangjainak elhalása után ülte meg a moszkvai Zariadje hangversenytermet, mindenképpen igazoló erejű. A tavaly esett híres koncertet a Valerij Gergijev dirigálta szentpétervári Mariinszkij Zenekar dicsőségtáblájára kell felírni. Annál is figyelemre méltóbb volt ez a hangverseny, minthogy a *Patetikus* előtt a 3. *Szimfóniát* is eljátszotta a világ egyik legjelentősebb operaházának nem kevésbé önálló renoméjű zenekara. A fővárosi közönség persze nem csupán Csajkovszkij patetizmusa előtt borult le ilyen tömör áhítatban. Benne van a pakliban a moszkvai kulturális eliteknek az az olykor színháziasságtól sem mentes affektivitása is, amely talán még a 19. században – és épp a modernizmus által soha meg nem illett Csajkovszkij életművében is – gyökerzik. Na és Gergijev! A moszkvaiak körében ő is hihetetlenül népszerű, meg persze amúgy is a kortárs világ egyik legelismertebb, lélegzetelállító árfolyamon jegyzett karmestere. Eredetiségét, hatalmas muzikalitását jószerevével senki nem vonja kétségbe, még ha vannak is ellenlábasai a zenei életben – igaz, nem szakmai vonalon, hanem politikain. (Gergijev olykor heves tiltakozások céltáblájává válik a putyini újbírodalmi törekvések támogatása miatt. Előfordult, hogy New York-i aktivisták megzavarták Gergijev és zenekara fellépését a

Metropolitanben, kifütyülték a Carnegie Hallban, sőt Gidon Kremer, Martha Argerich és Daniel Barenboim egyenesen közös koncerttel demonstrált ellene.)

Megszámlálhatatlan helyen leírták már, hogy szerzője a Patetikust csupán kilenc nappal halála előtt vezényelte első ízben Szentpéterváron (1893). Életívének visszafordíthatatlanul hanyatló korszaka végén vagyunk: depresszió, szorongás kísérte Csajkovszkij mindennapjait, a személyesen soha nem látott, de rokonszenvéről őt mindig biztosító Nagyezsda von Meck hirtelen befagyasztotta az életjáradék folyósítását. Hiába ünnepezték 1891-es hangversenykörútján világszerte a legnagyobb élő zeneszerzőként, hiába élvezte a cári udvar kegyeit, ekkorra egész élete egy *idegállapot* lett.

S ekkor készült el ez a rendhagyó remekmű. Több vonatkozásban is rendhagyó. Érzelmi „háztartása” pedig egyenesen kiemelkedő. A sokszínű tempóspektrum – amelyet amúgy a 2019-es koncerten Gergijev szinte végtelenen kiaknázott –, a dinamikai változatosság, a dallamgazdagság egyaránt indokolja a szimfónia ragadványnevét, a *patetikust*. A szimfóniák hagyományos szerkezetéhez képest igen szokatlan a lassú zárótétel, amelynek befejező része egyféle liturgiátlan halotti zenére emlékeztet.

„Valami különös van ezzel a szimfóniával! Nem az különös, hogy nem aratott tetszést, hanem inkább az, hogy az embereknek fogalmuk sincs, mit kezdjenek vele. Ami engem illet, büszkébb vagyok rá, mint bármely más szerzeményemre” – írta Csajkovszkij csak pár nappal halála előtt kiadójának, Jürgensonnak.

Az ősbemutató fogadtatása ugyanis igen visszafogott volt, a pétervári közönség hűvös maradt. A zilált hangulatú Csajkovszkij igen fájlalta, hogy sem a zenekart, sem a közönséget nem tudta meggyőzni arról, hogy ez a legmélyebb és legszemélyesebb munkája, s hogy ennél jobbat már nem írhat. Pedig Jurij Davidov, a komponista legifjabb unokaöccse arról a különös, megragadó hatásról számol be egy naplójegyzetében, amelyet a szimfónia a főpróba napján tett a közreműködő zenészekre és Csajkovszkij koncertteremben jelenlevő barátaira – így például Eduard Napravnyik karmesterre és Alekszandr Glazunovra, a zeneszerzőre. Konstantin nagyherceg meg így szólt a szerzőhöz: „De hát mit művelt?! Ez nem más, mint egy valóságos rekviem!”

Amplitúdó

Ha ez az utóbbi történetke igaz, ezt a szimfónia utóélete is megerősíti. Az ősbemutató után két héttel, Csajkovszkij temetése körül alakult ki az a közszájon forgó vélekedés, hogy ez a „rekviem” (vagyis az utolsó tétel) voltaképpen öngyászzene lett volna. Ezt persze ma már nem tudjuk sem bizonyítani, sem cáfolni. Hogy mennyi az abszolút zene, a nemzeti-romantikus klisé, mennyi a biográfiai háttérű program – ezt a zenetudorok boglyas céhe sokféle eszközzel méri... mintha különösebb jelentősége volna. A *Patetikus szimfónia* Gergijev-interpretációja a Csajkovszkij felajánlotta érzelmáradást mindenestre katartikus végeredményű formába öntötte.

JAKABFFY TAMÁS

Digitális terek határain

Villáminterjú Juhos Sándorral

– „Minden művész örült, és mi nem akarunk örült embereket ebben a házban” – a családod ezzel a kijelentéssel próbált lebeszélni arról, hogy festő legyél. Valóban elengedhetetlen tartozéka a művészetnek az örület?

– Az lett volna örület, ha 10 osztállyal, két év könyvkötődei alkalmazás után, az autóbádogos műhelyben maradok. Lehúztam ott is két évet kalapáccsal és hegesztőpisztollyal a kezemben, az autók alatt. Talán a határtalan macacsságom volt az, ami kiemelt onnan – ez is lehet egyfajta örület.

– 1974-ben születted Kolozsváron, 2003-ban diplomáztál a kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezési Egyetem festészet szakán, majd 2005-ben ugyanitt mesteri, 2009-ben a doktori fokozatot is megszerezted – disszertációd témája az emberi test ábrázolása a virtuális térben. Hogyan ír doktori disszertációt egy festő?

– A tanügyi törvényben már annak idején is szerepelt olyan, hogy „professzionális doktori”. Ez kizárólag a művészetekre és a sportra vonatkozik. Lényegében arról volna szó, hogy a teljesítmény helyzetik előtérbe, a szöveg másodlagos. Ám abban az évben, amikor elfogadták a doktori programba, ez még friss volt, és a művészettörténeti kar akkori vezetője kijelentette, hogy olyan nincs. Doktori csak a tudományos disszertáció formájában létezik. Szóval, az én doktorim tudományos kutatás eredménye, azzal a kitételrel, hogy mint „vizuális művészetekben” szerzett fokozat, nagyobb szabadságot ad a különböző területek érintésére, mint például a filozófia, szociológia, politikai tudományok, medicina. Lényegében bármilyen terület, ahol fellelhető az, ami a művészt, a műveszi expressziót gazdagítani tudja. Mindez persze nem mehet a tudományos hitelesség rovására.

– *Képeid világa bizarr, szimbólumokkal telített, ugyanakkor precíz és látványos. A hiperrealista festészet aprólékos, türelmes munkát igényel – ehhez valóban szükségesnek tűnik némi megszállottság. Hogyan jutottál el ehhez a stílushoz, amely egyedivé, különlegessé és könnyen felismerhetővé teszi a munkáidat?*

– Amint a disszertációm címe is elárulja, egyetemi éveim alatt és később is a művészetnek egészen más területei foglalkoztatnak. A digitális terek ábrázolási határai, az emberi test deformációi, amin ezekben a terekben átmennek, egészen friss, születőben levő területei voltak a művészetnek. Ebben a keresgélésben nem úgy tűnt, hogy könnyen megtalálom a saját hangomat. Úgy éreztem, hogy távolság van köztem és az alkotásaim között. A csendélet a legelőjén mint megélhetési lehetőség, ugyanakkor mint egy fellelegzési forma került képbe. Az első években párhuzamosan létezett azzal, amit „a magam” művészeteként kezeltem. Amint egyre kevésbé tűnt valószínűnek, hogy a másik úton meg fogom találni azt, amit keresek, a csendélet egyre inkább a mindennapokká, a biztonsággá vált.

Artefaktum

2014-ben született meg a döntés, hogy a keresés 6 évének – amit tanulmányi időszaknak nevezek – a tapasztalatát felhasználva kezdjem el keresni azt a „saját hangot”. A tárgyak viselkedése, attitűdje kezdett merészebb lenni, és mostanra, további 6 év elteltével megtaláltam azt, amiben otthonosan mozgok. Egyetlen mondatban úgy fogalmaznám meg, hogy a „művészi” ego feladása árán találtam magamra.

MÁRTON EVELIN

Fontosabb tárlatok:

Korunk Stúdió Galéria (*Mixed Antimedia*, 2011); Kaja Tanya (*Paintings and Butterflies*, 2014); Bázis Contemporary / Ecsetgyár (*Death of Hummingbird*, 2015); Nano Galéria (*Fragile Equations*, 2015); Nano Galéria/ Centrul de Interes (*Act Anima*, 2017); Estopia Galéria, Lugano (*Slow dance, still life*, 2020)

Június 1-jén életének 73. évében elhunyt Heim András grafikus, festő, a *Korunk* folyóirat műszaki szerkesztője, a Korunk Galéria egykori kurátora.

A Balassi Intézet Irodalomcsütörtök című rendezvénysorozatának június 4-i vendége Berg Judit József Attila-díjas író, a *Rumini*-sorozat, a *Lengemesék* és sok más gyermekkönyv szerzője volt.

A Fiatal Írók Szövetsége 2020 nyárára négy debütököt jelentetett meg: Ozsváth Zsuzsa *Előző részek*, Kemenes Henriette *Odú*, Kabai Csaba *Árnyékboksz*, valamint Székely Örs *Ostinato* című munkáit.

A Balassi Intézet hétfői Artist Talk című sorozatának meghívottjai június 8-án Márton Evelin és Cătălina Nistor voltak, akik az ABC 80, valamint az ABC 90 című projektekről beszéltek.

Június 11-én Krasznahorkai László Nemzetközi Man Booker díjas prózaíró munkásságát mutatták be a bukaresti Balassi Intézet Irodalomcsütörtök című rendezvénysorozatának keretében.

Június 23-án a Kolozsvár Társaság *Emlékezés a „Kuckós” évekre* című beszélgetőestről készült filmjét nézheték meg az érdeklődők. A beszélgetőest meghívottjai Csoltkó Mária, Horváth Gyöngyvér, Kulcsár Gabriella, Mann Gabriella és Önböli Irma nyugdíjas pedagógusok voltak, a házigazda szerepét Horváth László töltötte be.

A Kolozsvár Társaság június 30-án Nászta Katalin *Thália erdélyi napszámossai* című könyvének bemutatóján készült filmet vetítette, az előadóművésszel Nánó Csaba beszélgetett.

Új pályázatokat hirdetett meg a Kárpát-medencei Tehetséggondozó Non-profit Kft. (KMTG) az Előretolt Helyőrség Íróakadémia keretében, pályakezdő szépírói és irodalomkritikusi kategóriákban. A 2020–21-es tanévben tizenöt – 10 szépíró és 5 irodalomkritikus – alkotó részesülhet jelentős szakmai és anyagi támogatásban. A pályázatok benyújtásának határideje 2020. augusztus 16. További információk a KMTG honlapján érhetők el.

Idén harmadjára rendezik meg a Kóspallagi Írótanácsot. A veszélyhelyzetre való tekintettel rendhagyó módon a szervezők a fővárosban, egy rövidebb verzióban tartják meg a Kóspallagi/Budapesti Írótanácsot a Nyitott Műhelyben augusztus 14–15. között. Jelentkezni a kospallagi.irotanya@gmail.com címen lehet július 15-ig.

Június 26-án az Erdélyi Magyar Írók Ligája szervezésében Dsida-émlékplakettet avattak fel Kolozsváron, a költő egykori lakhelyén. A Dsida Jenő arcát megörökítő emlékplakett Vetró András képzőművész munkája. Az ünnepi eseményen felszólaltak: Kémenes Lóránt Zoltán főesperes-plébános, Demeter Stefánia Katalin, Magyarország kolozsvári konzulja és Karácsonyi Zsolt, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának elnöke. Közreműködött: Bogdán Zsolt színművész.

Hiúság

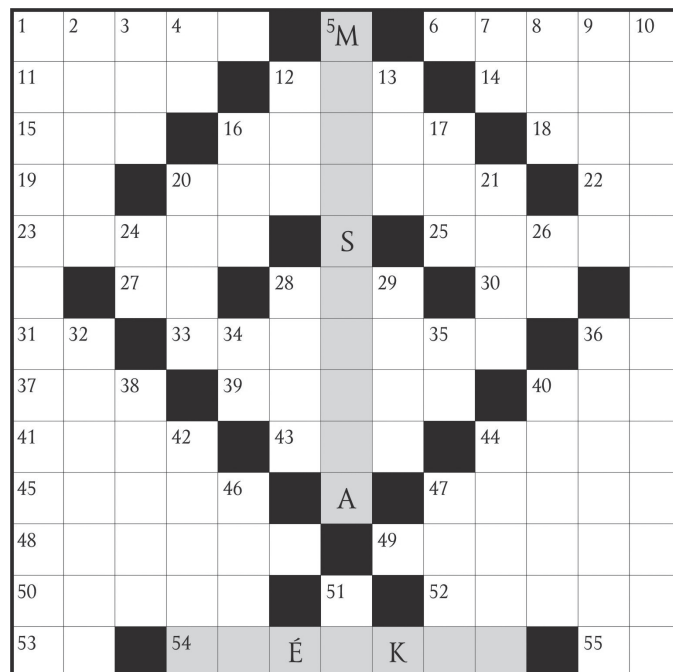
Mások hiúsága azért elviselhetetlen, ...

A fősorok *La Rochefoucauld* (1613–1680) fenti aforizmájának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. Eperjes melletti település. 6. Pénzbetét hozadéka. 11. Zakóra is varrják. 12. Levegő, görögül. 14. Költőnő (Anna). 15. A másikat. 16. Szamóccával ízesített. 18. Becézett Ronald. 19. Cégmentes, röviden. 20. Vonatra ülő. 22. Tangens, röviden. 23. Kóbor. 25. A Noszty fiúnak volt Tóth Marival. 27. Jegyzetel. 28. Feljön a Nap, népiesen. 30. Római 550-es. 31. Sárkulni kezd! 33. Szándékbeli. 36. Kérdés személyre. 37. Zalai sportklub. 39. Gyér. 40. Rafael beceneve. 41. Színültig. 43. Mely személyek? 44. ... Rusztaveli; grúz költő. 45. Pár perce. 47. Ázsiai hegység (régí írásmóddal). 48. Köntörfalaz. 49. Deszkakerítés. 50. Kártyajáté-

kos. 52. Srí ...; ázsiai szigetország. 53. Csövé! 54. A folytatás befejezése. 55. Az arzén vegyjele.

FÜGGŐLEGES: 1. Maró gúnynyal átítatott. 2. Számítási alpműveletet végző. 3. New York-i operaház népszerű neve. 4. Orosz folyam. 5. A folytatás kezdete. 7. ... ovo; eleve. 8. Bátorodik. 9. Előre ismert. 10. Jack London regénye. 12. Szülő megszólítása. 13. Chris ...; énekes, gitáros. 16. ... kezekkel; Gladstone műve. 17. Szerda, naptárbeli rövidítéssel. 20. ... Mannon; O'Neill hőse. 21. Elavult, divatjamúlt. 24. Téli sport. 26. Innen máshova. 28. Török evezős csónak. 29. Körömfesték. 32. Kerítésen túltevő. 34. A kripton vegyjele. 35. Kettőzve: dunántúli város. 36. Hosszú ...; kiváló magyar úszónő. 38. Rosszul hall. 40. Bukaresti. 42. Meghitt, bensőséges. 44. Színész (Lehel). 46. Torna (tárgy), diákszóval. 47. Sápadt, angolul. 51. Ragadozó ...; balin.

A *Helikon* 2020/12-es lapszámában közölt *Csodálkozás* című rejtvény megfejtése: *hogyan még mindig tudunk csodálkozni.*

R. T.

TÁMOGATÓINK: **nka** Romániai Írók Szövetsége Nemzeti Kulturális Alap

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR

RMSZ COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

TÁMOGATJA AZ RMSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

VISIT CLUJ The Heart of Transylvania

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT
vers, műfordítás

Főmunkatárs: EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN
Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont

Szerkesztőség: DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

MÁRTON EVELIN: próza
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár